

Jurij Perovšek

OBLIKOVANJE SLOVENSKE NACIONALNE DRŽAVE LETA 1918

Danes bi težko našli probleme iz novejšje slovenske zgodovine, ki še niso bili obravnavani ali vzbudili znanstvene in raziskovalne pozornosti. Tega vsekakor ne moremo trditi za razvoj slovenskega nacionalnega vprašanja, saj dobro vemo, da je bilo vedno ena izmed stalnic, ki opredeljujejo zanimanje slovenskega zgodovinopisja. Kljub temu pa v naši zgodovinski zavesti vse značilnosti iz razvoja slovenskega vprašanja niso izrisane. Med drugim ne poznamo še povsem narave slovenske državnosti, dosežene v času Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (Države SHS).

Kot je znano, je bila Država SHS samostojna državna skupnost habsburških Jugoslovancev, ki je nastala z njihovo odcepitvijo od Avstro-Ogrske monarhije 29. oktobra 1918. Obstojala je do 1. decembra 1918, zedinjenja Države SHS in Kraljevine Srbije v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. V tem času je z izjemo Prekmurja, Medjimurja, Baranje, Bačke in Banata na vsem jugoslovanskem ozemlju nekdanje monarhije predstavljala prvo obliko uresničenja združevalnih teženj jugoslovanskih narodov. Kot taka je bila v procesu jugoslovanskega zedinjenja »popolnoma razumljiva, zgodovinsko utemeljena razvojna stopnja«.¹ Omogočila jo je naravnost nacionalno-osvobodilnih gibanj jugoslovanskih narodov v Avstro-Ogrski monarhiji, ki je v zadnjih mesecih njenega obstoja oblikovala politično voljo Slovencev, Hrvatov in Srbov za samostojno državno življenje. Ta se je izrazila v samoodločbi slovenskega, hrvaškega in srbskega naroda, ki so obenem izvršili svojo meščanskodemokratsko nacionalno revolucijo in na tej podlagi osnovali nov državni subjekt — Državo SHS. Država SHS mednarodno sicer ni bila priznana, vseeno pa je uresničevala vsa počela, ki jih zahteva mednarodno pravo za nastanek in obstoj držav.² Na ta način je predstavljala stvarno skupno državno obliko Slovencev, Hrvatov in Srbov iz Avstro-Ogrske monarhije.

¹ Dr. Momčilo Zečević, Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917—1921, Maribor 1977, str. 397. (Navajam: Zečević.)

² O tem glej podrobneje prof. dr. Ferdo Čulinović, Državnopravna historija jugoslovanskih zemalja XIX. i XX. vijeka (Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, Istra, srpska Vojvodina, Slovenija, Bosna i Hercegovina te država SHS), Zagreb 1953, str. 343—345, isti, Državnopravni razvitak Jugoslavije, Zagreb 1963, str. 127—128, 137—139, isti, Državnopravna historija jugoslovanskih zemalja XIX. i XX. vijeka, druga knjiga, Srbija-Crna gora-Makedonija, Jugoslavija 1918—1945, Zagreb 1954, str. 200—201. Glej tudi dr. Ivan Tomšič, Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti, Naši razgledi, XVIII, 7. 11. 1969, 21 (428), str. 625—626.

Nastanek Države SHS predstavlja pomembno stopnjo tudi v okviru celotnega procesa prizadevanj slovenskega naroda, da reši svoje nacionalno vprašanje. Takrat so namreč Slovenci prvič v zgodovini dosegli nacionalno osvoboditev in politično osamosvojitve. V zvezi z nastankom in obstojem Države SHS so se uresničili (ali vsaj dejavno izrazili) vsi temeljni označevalci, ki pomenko opredeljujejo pravico vsakega naroda, da samostojno odloča o svoji usodi. Tako izvršena samoodločba je za Slovence pomenila tudi izkušnjo državne samostojnosti, tj. uveljavljenja pravice do lastne nacionalne države. Zakaj samoodločba leta 1918 se ni nanašala le na pretrganje državnopravnih vezi med slovenskimi deželami in Avstro-Ogrsko monarhijo, ampak je bila povezana še s svobodnim in samostojnim nacionalnim, kulturnim, političnim, gospodarskim ter državnim življenjem slovenskega naroda znotraj Države SHS. Zato je Fran Erjavec, ugleden publicist in politični delavec, nekaj let po prvi svetovni vojni upravičeno uvrstil ta čas »med najlepša poglavja slovenske zgodovine«, ko so se Slovenci izkazali »za izrazito državotvoren faktor«.³ Uveljavili so se kot samostojen narod, ki je imel neodvisno Narodno vladu SHS v Ljubljani (odslej Narodna vlada) in lastno državnost, katero je dogradil z oblikovanjem svoje nacionalne države.

Da bi lahko ugotovili, kako se je v Državi SHS oblikovala slovenska nacionalna država, je potrebno najprej pojasniti, na kakšen način se je izražala v Državi SHS slovenska državnost, ki so ji dali Slovenci osnovo z odcepitvijo od Avstro-Ogrske monarhije.⁴ Zato moramo razčleniti državnopravni položaj Slovenije v Državi SHS, katerega razjasnjuje odgovor na vprašanje, kakšna je bila Država SHS po svoji notranji ureditvi.

Čeprav je bila Država SHS po obliki vladavine meščanska republika, je predstavljala državno skupnost, ki jo lahko najprimerneje označimo za »realno unijo«, skozi katero so se kazale prvine tako federativne kot konfederativne oblike državne ureditve. Tako označitev narekuje položaj Narodnega Vijeća SHS v Zagrebu (odslej Narodno Vijeće), vrhovnega organa oblasti v Državi SHS. Le-ta je bil opredeljen po eni strani v razmerju med slovensko Narodno vladu in zagrebškim Narodnim Vijećem, po drugi strani pa v razmerju med Slovenijo in sólo Državo SHS. Pri tem moramo opozoriti, da je temeljila Država SHS kot »realna unija« v razmerju med slovensko Narodno vladu in zagrebškim Narodnim Vijećem, medtem ko je razkrivalo razmerje med Slovenijo in Državo SHS prvine federativne in konfederativne oblike državne ureditve. Izhodišče za presojo prvega med obema razmerji v katerem se pokaže

³ Fran Erjavec, Slovenci. Zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled, Ljubljana 1923, str. 67.

⁴ Na tem mestu opozarjam na delo dr. Janka Pleterskega, Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo, Ljubljana 1971 (Prvo opredeljenje Slovenaca za Jugoslaviju, Beograd 1976), v katerem je J. Pleterski dovršeno pojasnil nastajanje in krepitev slovenske politične volje, ki jo je izrazila družbeno uresničena nacionalna samoodločba ob koncu prve svetovne vojne. Hkrati je tudi celovito razčlenil prelom državnopravnih vezi med slovenskimi deželami in Avstro-Ogrsko monarhijo in dal slovenski in jugoslovanski zgodovinski vedi temeljit znanstven odgovor na vprašanje, kako je bila izvršena politična volja Slovencev, da se popolnoma svobodni združijo skupaj s Hrvati in Srbi v samostojno in neodvisno državo jugoslovanskih narodov, ki so pred tem živeli v avstroogrskem državnem okviru.

Država SHS kot »realna unija«, predstavlja položaj Narodnega Vijeća kot nosilca vrhovne oblasti v Državi SHS.

Kot vemo je realna unija zveza dveh ali več držav, ki imajo skupnega vladarja na podlagi posebnega sporazuma med temi državami tako, da ima ta sporazum značaj mednarodne pogodbe. Vendar je v realni uniji skupni vladar, ki je nosilec vrhovne oblasti samo fizično ena oseba, pravno pa tvori to osebo toliko organov oblasti, kolikor je držav-članic. Skupni vladar zato opravlja za vsako državo-članico svojo vladarsko funkcijo neodvisno od drugih držav-članic.⁵

Opisanemu položaju skupnega vladarja v realni uniji, je v Državi SHS ustrezal položaj Narodnega Vijeća kot nosilca vrhovne oblasti. V tak organ je preraslo Narodno Vijeće iz skupnega vrhovnega političnega predstavniškega telesa, ki je — na temelju doseženega sporazuma med jugoslovanskimi politiki ter njihove popolne enotnosti tako glede cilja kot načrta Narodnega Vijeća⁶ — v Avstro-Ogrski monarhiji razglasilo in vodilo skupni boj Slovencev, Hrvatov in Srbov za njihovo nacionalno osvoboditev in politično osamosvojitve. Narodno Vijeće je torej bilo osnovano že ob svojem nastanku po sporazumu med politiki, ki so vodili v Avstro-Ogrski boj jugoslovanskih narodov za samoodločbo.

Tudi po tem, ko je »iz lastne moči prevzelo oblast v neodvisni državi Slovencev, Hrvatov in Srbov,«⁷ je imelo Narodno Vijeće značaj organa, ki je v tej državi po sporazumu predstavljal skupno vrhovno oblast. Tak značaj Narodnega Vijeća je izhajal že iz posebne naredbe njegovega Predsedstva, ki je bila izdana takoj za tem, ko je prevzelo (29. oktobra 1918) oblast v Državi SHS. S tem se je začela razreševati »vrsta važnih vprašanj v zvezi z... novim državnopravnim stanjem.«⁸ V naredbi Predsedstva Narodnega Vijeća je bila namreč poudarjena potreba, da se pojasni in točno ugotovi sestav neodvisne Države SHS ter medsebojni odnos posameznih območij te države. Naredba je seznanjala, da so prišle do končne ureditve državne oblike na Predsedstvo Narodnega Vijeća vse tiste pravice, ki so na celotnem državnem ozemlju do takrat pripadale kroni.⁹ (To je pomenilo, da je prevzelo Predsedstvo Narodnega Vijeća vrhovno oblast, ki jo je pred tem imel v realni uniji — Avstro-Ogrski monarhiji — skupni vladar kot fizična oseba.) V tem smislu je naredba opozarjala, da od tega splošnega in osnovnega pravila »ni in ne more biti izjem (podčrtal J. P.)«¹⁰ Hkrati je tudi opredelila Narodno Vijeće kot organ, ki ima s sporazumom skupno vrhovno oblast. V naredbi je bilo poudarjeno, da »narodnim vladam (v Zagrebu, Ljubljani in Sarajevu) ne pripada pravica, da brez spo-

⁵ Prim. Pravna enciklopedija, Beograd 1979, str. 1199 (REALNA /STVARNA/ UNIJA). — Navajam: PE.

⁶ O tem glej podrobneje Zečević, str. 121 in Saopštenje o osnivanju Narodnog Vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, Gradja o stvaranju jugoslovenske države (I. I. do 20. XII. 1918), I tom, priredila dr. Dragoslav Janković in dr. Bogdan Krizman, Beograd 1964, str. 331—332.

⁷ Dr. Lovro Bogataj, Uprava v Sloveniji od prevrata do ustave, Slovenci v desetletju 1918—1928, Ljubljana 1928, str. 377. (Navajam: Bogataj.)

⁸ Dr. Bogdan Krizman, Raspad Avstro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države, Zagreb 1977, str. 134.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Prav tam.

razuma (podčrtal J. P.) s predsedstvom *Narodnega Vijeća* izvršujejo pravico pomilostitve in razveljavljanja zakonov.¹¹ Po tem poudarku Narodne vlade ravno tako niso smele imenovati tudi stopnje višjih uradnikov. Poleg tega je določala naredba še, da je vse občevanje z drugimi državami (ureditev mednarodnih odnosov, pogajanja, sklenitev dogovorov in pogodb) izključno v rokah zagrebškega Narodnega Vijeća, ki je s tem vodilo »zunanje zadeve« novo nastale Države SHS. Prav tako je bil po tej naredbi najvišji organ v vseh vprašanih vojaške narave za celotno Državo SHS poverjenik za narodno obrambo v Zagrebu. V vseh ostalih vejah izvršne oblasti pa so bile posamezne Narodne vlade (tj. Narodna vlada za Hrvaško, Slavonijo, Dalmacijo in Istro v Zagrebu, Narodna vlada za Slovenijo v Ljubljani ter Narodna vlada za Bosno in Hercegovino v Sarajevu) povsem neodvisne, s popolno pravico, da vsa ta področja javne uprave samostojno urejajo in vodijo.¹² Zaradi tega je tudi bilo v naredbi še posebej poudarjeno načelo sporazumnega vodenja skupnih zadev v Državi SHS. Naredba je namreč opozarjala na državni interes, ki seveda zahteva, »da omenjene tri vlade (zagrebška, ljubljanska in sarajevska — op. J. P.) v vseh vprašanih, katera se tičejo celotne države, postopajo v najtesnejšem sporazumu (podčrtal J. P.)«. ¹³

Omenjena naredba je torej že ob samem nastanku Države SHS v državno-pravnem smislu opredelila načelo sporazumnega vodenja skupnih zadev v tej državi. Razumljivo je, da je zato imelo že po tej naredbi Narodno Vijeće značaj organa, ki ima po sporazumu skupno vrhovno oblast.

Takšen značaj Narodnega Vijeća je v državnopravnem pogledu potrdilo tudi razmerje med slovensko Narodno vlado in zagrebškim Narodnim Vijećem. To razmerje je opredelila »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani« (odslej Naredba o prehodni upravi), ki jo je sprejela 14. novembra, izdala pa 21. novembra 1918, slovenska Narodna vlada. S to Naredbo je namreč Narodna vlada »sporazumno (podčrtal J. P.) z Narodnim večem Slovencev, Hrvatov in Srbov kot najvišjim predstaviteljem narodne volje celokupnega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov... določila (podčrtal J. P.)«, da je »do onega časa, dokler konstituenta naroda SHS ne ukrene drugače... Narodno veče SHS v Zagrebu najvišji činitelj v državi SHS.«¹⁴ Naredba o prehodni upravi je torej predstavljala sporazum, na podlagi katerega je priznavala slovenska Narodna vlada Narodnemu Vijeću skupno vrhovno oblast, in sicer »v vseh vprašanih, ki so v zvezi s temeljnimi načeli ujedinjenja naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov v narodno, svobodno, neodvisno, na demokratskih načelih urejeno državo SHS in v vseh vprašanih, ki jih zastopniki, odposlani v Narodno veče, priznavajo za skupna.«¹⁵ V Naredbi o prehodni upravi skupno priznavana vprašanja sicer niso bila opredeljena, na podlagi že omenjene naredbe Predsedstva Narodnega Vijeća pa lahko sodimo, da so bila kot taka vprašanja verjetno mišljena tista, ki so zadevala zunanje

¹¹ Prav tam. Razen kar zadeva moje pojasnilo, podčrtano že v navedku.

¹² Prav tam, str. 134—135.

¹³ Prav tam, str. 135.

¹⁴ Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., 111., »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani«. (Navajam: UL NV SHS.)

¹⁵ Prav tam.

in vojaške zadeve Države SHS ter ravnanje posameznih Narodnih vlad na nekaterih področjih zakonodajne in izvršne oblasti (izvrševanje pravice pomilostitve, razveljavljanja zakonov, imenovanje stopnje višjih uradnikov). V vseh drugih vprašanih družbenega, gospodarskega in političnega življenja pa je imela v Sloveniji Narodna vlada po Naredbi o prehodni upravi vso zakonodajno in izvršno oblast, s čemer je bila poudarjena slovenska državnost znotraj Države SHS. Zaradi tega je tudi izdala slovenska Narodna vlada Naredbo o prehodni upravi, s katero je bil z njene strani določen organ oziroma nosilec vrhovne oblasti v skupni državi Slovencev, Hrvatov in Srbov *sporazumno* z Narodnim Vijećem »in ne morda po navodilu ali na pooblastilo Narodnega veća«. ¹⁶ S tem pa je dobila Naredba po pomenu »značaj mednarodne pogodbe«, čeprav Slovenija formalno ni bila država, kajti za tako oznako ji je manjkalo še »znak neposredne podrejenosti meddržavnemu pravu in priznanja drugih držav«. ¹⁷

V Državi SHS je torej bil določen nosilec skupne vrhovne oblasti (Narodno Vijeće) na enak način, na kakršen je določen skupni vladar v realni uniji. Na enak način kakor v realni uniji skupni vladar pa je v Državi SHS tudi nastopalo Narodno Vijeće kot nosilec skupne vrhovne oblasti. Po eni strani je z že omenjeno naredbo Predsedstva Narodnega Vijeća prevzelo pravice krone, tj. skupnega (avstroogrškega) vladarja in s tem na ozemlju novo nastale Države SHS nadomestilo prejšnjega nosilca vrhovne oblasti kot fizično osebo. Po drugi strani pa je enako, kakor v realni uniji v pravnem pogledu tvorilo Narodno Vijeće kot nosilca vrhovne oblasti toliko organov oblasti, koliko jih je v Državi SHS izražalo lastno državnost posameznih jugoslovanskih narodov. Razmerje med slovensko Narodno vlado in zagrebškim Narodnim Vijećem je nazorno pokazalo tako naravo Narodnega Vijeća. Naredba o prehodni upravi je določila »za ono dobo, dokler konstituenta naroda SHS ne določi ustave države SHS in se ne uveljavi po smislu te ustave definitivni upravni ustroj«, da se v Sloveniji uprava, tj. izvrševanje celotne oblasti, ki jo je imelo Narodno Vijeće »pod vrhovnim vodstvom Narodnega veća SHS v Zagrebu osredotočuje v ‚Narodni vladi SHS v Ljubljani‘«. ¹⁸ Narodna vlada je torej kot organ oblasti, ki je izražal slovensko državnost tvorila Narodno Vijeće tako, kakor v realni uniji organi oblasti držav-članic pravno tvorijo fizično osebo (skupnega vladarja), ki je nosilec vrhovne oblasti. Enako kot opravlja v realni uniji skupni vladar svojo vladarsko funkcijo za vsako državo-članico neodvisno od drugih držav-članic, je zato tudi neodvisno od drugih jugoslovanskih pokrajin opravljal Narodno Vijeće svojo vrhovno oblast za slovensko ozemlje, kajti Naredba o prehodni upravi je odredila, da »Narodna vlada SHS v Ljubljani upravlja« slovensko »ozemlje v imenu Narodnega veća SHS v Zagrebu (podčrtal J. P.)«. ¹⁹

Že omenjena naredba Predsedstva Narodnega Vijeća in razčlenitev razmerja med slovensko Narodno vlado in zagrebškim Narodnim Vijećem pokažeta, da je bil položaj slednjega povsem enak položaju, ki ga ima skupni vladar v realni uniji. Toda položaj Narodnega Vijeća v Državi SHS ne pomeni le osnove

¹⁶ Bogataj, str. 377—378.

¹⁷ Prav tam, str. 378, 379.

¹⁸ UL NV SHS, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., 111., »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani«.

¹⁹ Prav tam.

za označitev te države kot »realne unije«, pač pa razkriva tudi obliko njene državne ureditve. Opozoriti moramo, da je namreč bil povezan njegov položaj v Državi SHS tudi z vprašanjem, v kolikšnem obsegu je razvilo pristojnosti vrhovne oblasti ter v kaki meri je bil prekrit ta obseg z državnostjo posameznih jugoslovanskih narodov. V smislu tega vprašanja je zato važen položaj Narodnega Vijeća še kot izhodišče za presojo razmerja med Slovenijo in Državo SHS. S presojo tega razmerja namreč lahko pojasnimo državno ureditev, kakor se je oblikovala v Državi SHS.

Znano je, da je že 28. oktobra 1918 sklenilo, dan kasneje pa sporočilo, zagrebško Narodno Vijeće, da razglša za vrhovno oblast v vseh jugoslovanskih pokrajinah, ki so zastopane v Narodnem Vijeću — Predsedstvo Narodnega Vijeća.²⁰ To je pomenilo, da je bila opredeljena Država SHS ob svojem nastanku kot državna skupnost, sestavljena iz posameznih jugoslovanskih pokrajin, v kateri obstaja centralni organ, ki je nosilec državne, tj. vrhovne oblasti. Zato moremo ugotoviti, da se je sprva udejanjala z Državo SHS tista oblika sestavljene države, v kateri ima centralni organ lastnosti državne oblasti. Kot je znano predstavlja federacija tako obliko sestavljene države. Le-ta je bila izražena v Državi SHS po svoji ključni prvini. Enako kakor si v federaciji centralni organ sam določi (tako kot vsaka druga vrhovna oblast) svoje pristojnosti in pristojnosti držav-članic, si je namreč tudi Narodno Vijeće kot vrhovna oblast v Državi SHS samo določilo svoje pristojnosti ter pristojnosti, ki so jih imele posamezne jugoslovanske pokrajine.²¹ Na ta način je bilo med drugim kvalitativno označeno razmerje med Slovenijo in Državo SHS, ki je dokazovalo federativno obliko povezanosti posameznih jugoslovanskih pokrajin v to državno skupnost.

Prvotno razmerje med Slovenijo in Državo SHS je bilo označeno v prvih dneh obstoja te države. Potem, ko si je Narodno Vijeće kot vrhovna oblast z naredbo svojega Predsedstva samo določilo svoje pristojnosti (tj. vodenje zunanjih in vojaških zadev Države SHS, ter glede izvrševanja pravice pomilostitve, razveljavljanja zakonov in imenovanja stopnje višjih uradnikov), je ukrepalo kot vrhovna oblast tudi v zvezi z določitvijo pristojnosti Slovenije. Tako je že 30. oktobra 1918 sklenil Osrednji odbor Narodnega Vijeća, da mora »Predsedstvo Narodnega vijeća S. H. S. v Zagrebu« stopiti v stik z »Narodnim svetom v Sloveniji... glede imenovanja vlade v Ljubljani«, v kateri bodo »zastopani predstavniki vseh strank, ki so združene v Narodnem vijeću«. Po sklepu Osrednjega odbora je zato tudi moral Narodni svet dati predsedstvu vlade Narodnega Vijeća predlog glede oseb, ki naj bi prišle v slovensko vlado, da bi sklepalo predsedstvo o tem predlogu.²²

²⁰ O tem glej podrobneje Zapisnik sa sednice Središnjeg odbora Narodnog Vijeća SHS, Gradja o stvaranju jugoslovenske države (I. I—20. XII. 1918), II tom, priredila dr. Dragoslav Janković in dr. Bogdan Krizman, Beograd 1964, str. 393 in Saopštenje Narodnog Vijeća SHS, prav tam, str. 416—417. (Navajam: Gradja II.)

²¹ Prim. PE, str. 319 (FEDERACIJA).

²² Zapisnik sa sednice Središnjeg odbora Narodnog Vijeća SHS, Gradja II, str. 420. Pripominjam, da je sprejel Osrednji odbor Narodnega Vijeća omenjene sklepe potem, ko je na seji Osrednjega odbora posegel v razpravo Ivan Hribar, član predsedstva Narodnega sveta v Ljubljani. I. Hribar je zahteval, »da se tako kakor z Bosno mora postopati tudi s Slovenijo«. Hkrati je tudi naznanil, da bodo »Slovenci... v Narodnem svetu predložili svoje kandidate za vlado«, katero bo »osrednja... vlada morala potrditi«. — Glej prav tam.

Dejansko je tako tudi bila imenovana prva slovenska nacionalna vlada. V Ljubljani se je 31. oktobra 1918 sestal Narodni svet, ki se je »do imenovanja Narodne vlade smatral za vrhovno oblastvo v Sloveniji.«²³ Na svoji seji je »na podlagi soglasnega sklepa načelstev strank... Nar. svet v Ljubljani imenoval narodno vlado za slov. del Jugoslovanske države.«²⁴ Imenovana vlada je imela predsednika in dvanajst članov. Pri tem je potrebno opozoriti, da ni določil Narodni svet le, kateri predstavniki slovenskih političnih strank so člani Narodne vlade, marveč je opredelil za vsakega izmed njih tudi delovno področje, ki ga bo vodil kot član te vlade. Tako je imenoval za predsednika Narodne vlade viteza Josipa Pogačnika, za člane te vlade pa po posameznih delovnih področjih dr. Janka Brejca (za notranje zadeve), dr. Karla Verstovška (za nauk in bogočastje), prelata Andreja Kalana (za poljedelstvo), dr. Ivana Tavčarja (za prehrano), dr. Vladimirja Ravniharja (za pravosodje), Antona Kristana (za socialno skrbstvo), dr. Vekoslava Kukovca (za finance), dr. Karla Trillerja (za trgovino in industrijo), ing. Vladimirja Remca (za obrt in javna dela), dr. Lovra Pogačnika (za narodno obrambo), dr. Pavla Pestotnika (za promet) in dr. Antona Breclja (za zdravstvo).²⁵ S tem so bili zastopani v Narodni vladi predstavniki vseh treh obstoječih slovenskih političnih strank, ki so bile združene tudi v zagrebškem Narodnem Vijeću. Predsednik (J. Pogačnik) ter šest članov Narodne vlade (J. Brejc, K. Verstovšek, A. Kalan, V. Remec, L. Pogačnik, A. Breclj) je pripadalo Slovenski ljudski stranki, pet članov Narodne vlade (I. Tavčar, V. Ravnihar, V. Kukovec, K. Triller, P. Pestotnik) je pripadalo Jugoslovanski demokratski stranki, en član Narodne vlade (A. Kristan) pa je pripadal Jugoslovanski socialnodemokratski stranki.

Tudi nadaljni postopek v zvezi z imenovanjem slovenske Narodne vlade je potekel skladno s sklepi Osrednjega odbora Narodnega Vijeća. Potem, ko je imenoval Narodni svet slovensko vlado, je ta »javila svojo ustanovitev takoj telefonično zagrebškemu Narodnemu Vijeću,« ki je o tem sklepalo ter slovensko Narodno vlado »še tisti večer (31. oktobra 1918 — op. J. P.) brzojavno potrdilo.«²⁶ To je pomenilo, da je Narodno Vijeće kot vrhovna oblast odobrilo tako imenovanje predsednika ter članov Narodne vlade, kot tudi opredelitev njihovih delovnih področij. S tem pa je kot vrhovna oblast določilo tudi pristojnosti Slovenije v Državi SHS. S potrditvijo slovenske Narodne vlade je namreč »Predsedništvo Narodnega veća v Zagrebu kot vrhovna oblast države Slovencev, Hrvatov in Srbov... na predlog Narodnega sveta v Ljubljani za Slovenijo imenovalo... vlado,«²⁷ po kateri je določilo obseg državne oblasti, ki je v Državi SHS pripadal Sloveniji. Le-ta se je v vsem ujemal z delovnimi področji članov Narodne vlade, ki jih je opredelil že Narodni svet. Po razglasu Narodne vlade, ki ga je podpisal predsednik J. Pogačnik že 31. oktobra 1918, je imela Narodna vlada v skladu z določitvijo Predsedstva Narodnega Vijeća poleg predsednika (J. Pogačnika) dvanajst oddelkov: oddelek za notranje zadeve (vodil ga je J. Brejc), oddelek za prehrano (vodil ga je I. Tavčar), oddelek za

²³ Bogataj, str. 377.

²⁴ Zapisnik sa sednice Predsedništva Narodnog sveta, Gradja II, str. 431.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Fran Erjavec, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, Ljubljana 1928, str. 237.

²⁷ UL NV SHS, št. 1, 4. 11. 1918, letnik I., I., »Državljanil!«

uk in bogočastje (vodil ga je K. Verstovšek), oddelek za pravosodje (vodil ga je V. Ravnihar), oddelek za socialno skrbstvo (vodil ga je A. Kristan), oddelek za finance (vodil ga je V. Kukovec), oddelek za promet (vodil ga je P. Pestotnik), oddelek za industrijo in trgovino (vodil ga je K. Triller), oddelek za javna dela in obrt (vodil ga je V. Remec), oddelek za poljedelstvo (vodil ga je A. Kalan), oddelek za narodno obrambo (vodil ga je L. Pogačnik) in oddelek za zdravstvo (vodil ga je A. Breclj).²⁸ S tem je dobila Slovenija (z izjemo za zunanje zadeve) vse najvišje organe zakonodajne in izvršne oziroma upravne oblasti, ki jih ima država. Na ta način je bila utemeljena slovenska državnost v Državi SHS, zaradi česar je tudi dokazovalo razmerje med Slovenijo in Državo SHS federativno obliko državne ureditve. Z imenovanjem Narodne vlade po Narodnem Vijeću je namreč imela Slovenija kot sestavna pokrajina Države SHS enako kakor v federaciji država-članica posebno državno oblast, ki so jo opravljali posebni, necentralni organi — tj. oddelki Narodne vlade. Tak položaj Slovenije v Državi SHS je Narodno Vijeće sprejemalo v celoti, saj je Osrednji odbor Narodnega Vijeća na svoji seji 3. novembra 1918 vzel na znanje ter odobril »imenovanje avtonomnih oblasti v Sloveniji«.²⁹ S tem je potrdil, da je slovenska vlada samostojna — tako, kot so bile samostojne tudi druge narodne vlade. Tako ravnanje Osrednjega odbora Narodnega Vijeća je pomenilo, da je enako kot druge — obravnavalo Narodno Vijeće slovensko Narodno vlado. Narodno Vijeće je torej uresničevalo tisto, kar je terjala slovenska Narodna vlada. Ta je sprejela 1. novembra 1918 na predlog I. Tavčarja sklep, da »izreka Narodnemu vjeću svoje popolno zaupanje v prepričanju, da zavzema Narodno vjeće napram naši vladi isto stališče, kakor ga zavzema nasproti narodni hrvatsko-slavonski vladi«.³⁰ O tem ne moremo dvomiti. Naj bo zato dovolj, da v tej zvezi opozorimo na poseben sklep Osrednjega odbora Narodnega Vijeća, da lahko prisostvujejo njegovim sejam »poverjeniki vseh narodnih vlad države SHS«.³¹

Slovenska državnost in samostojnost Narodne vlade pa nista bili izraženi v Državi SHS le s federativno obliko državne ureditve. Država SHS je sicer v začetku svojega obstoja brez dvoma predstavljala federativno sestavljeno državo, saj je to dokazoval že položaj njenega centralnega organa, Narodnega Vijeća, ki je bil dejansko nosilec vrhovne oblasti. Še bolj določeno pa se je

²⁸ Prav tam. V zvezi z nazivi omenjenih oddelkov pripominjam, da je 11. novembra 1918 določilo Predsedstvo Narodne vlade, da se oddelek za poljedelstvo (oziroma poverjenišтво, kot so kasneje bili imenovani oddelki Narodne vlade) nadalje uradno naziva poverjenišтво »za kmetijstvo' in ne »za poljedelstvo' ker znači »poljedelstvo' le obdelovanje polja, z izrazom »kmetijstvo' pa se označuje vse panoge, ki spadajo v kmetijstvo«. — Glej UL NV SHS, št. 6, 14. 11. 1918, letnik I., »Okrožnica vsem poverjeništvom Narodne vlade SHS v Ljubljani«.

²⁹ Zaključci sa sednice Središnjeg odbora Narodnog Vijeća SHS, Gradja II, str. 465. V tej zvezi želim opozoriti tudi na mnenje dr. Dragoslava Jankovića, ki pravi, da je Narodno Vijeće s tem, ko je formiralo pokrajinske vlade za Slovenijo, Bosno in Hercegovino ter Dalmacijo »s svoje strani izrazilo težnjo, da se federativno načelo sprejme tako v organizaciji nove Države Slovencev, Hrvatov in Srbov kot tudi v bodoči skupni državi s Srbijo in Črno goro«. Glej dr. Dragoslav Janković, Ideje unitarizma i federalizma pre stvaranja prve jugoslavenske države, Federalizam i nacionalno pitanje, Beograd 1971, str. 198.

³⁰ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 442.

³¹ Zapisnik sa sednice Središnjeg odbora Narodnog Vijeća SHS, Gradja II, str. 557.

seveda pokazala Država SHS kot federativna država v razdelitvi državne oblasti med Narodno Vijeće in slovensko Narodno vlado.

Ta razdelitev se je sprva ohranila v prvotni obliki. Narodno Vijeće je — kot smo videli — upoštevalo državnost Slovenije in s tem samostojnost Narodne vlade, kakor je tudi Narodna vlada spoštovala in celo poudarjala pristojnosti Narodnega Vijeća. Táko ravnanje Narodne vlade lahko opazimo v zvezi z večino pristojnosti, ki si jih je določilo Narodno Vijeće. Najprej kaže opozoriti na ravnanje Narodne vlade v zvezi z eno najpomembnejših pristojnosti Narodnega Vijeća — tj. vodenjem zunanjih zadev Države SHS. Prav to pristojnost je namreč slovenska vlada posebej upoštevala in poudarila, kar je jasno pokazala na svoji seji 2. novembra 1918. Na tej seji je med drugim obravnavala prošnjo, ki jo je prejela od dunajske slovanske kolonije »za ustanovitev konzulata na Dunaju, da varuje interese Slovanov«. Prošnje Narodna vlada ni upoštevala, kajti menila je, da »da je to zadeva celokupne vlade SHS (tj. Narodnega Vijeća — op. J. P.)«. ³² S tem se je postavila na stališče (hkrati pa že sprejemala kasneje veljavno prakso), da nastopa Država SHS nasproti drugim državam kot en državni subjekt. V tem smislu lahko že v prvem razglasu, ki ga je izdala Narodna vlada razumemo pojasnjevanje Države SHS kot »naše edinstvene (tj. enotne — op. J. P.) države«. ³³ Prav tako pa lahko razumemo tudi poziv poverjenika za prehrano I. Tavčarja, ki govori o »svobodni in samostojni Jugoslaviji« ter rojstvu »nove, lepše domovine«, obstoječe znotraj »mej Jugoslovanske države«. ³⁴ Tako je torej s svoje strani uveljavljala Narodna vlada načelo, da se pojavlja federativna država (Država SHS) v odnosu do drugih držav in mednarodne skupnosti v smislu enega subjekta mednarodnega prava ter da se države-članice (jugoslovanske pokrajine) ne vidijo izza nje. ³⁵

Narodna vlada je pokazala, da upošteva pristojnosti Narodnega Vijeća tudi glede vodenja vojaških in drugih zadev Države SHS. Slovensko poverjeništvo za narodno obrambo je izdalo 6. novembra 1918 naredbo, v kateri je med drugim odredilo, da »pravice, ki so pristojale avstro-ogrskemu vladarju kot najvišjemu poveljniku vojne sile, preidejo na predsedstvo Narodnega veća v Zagrebu«. ³⁶ Na ta način je poudarila Narodna vlada sama, da je vodenje vojaških zadev Države SHS v pristojnosti Narodnega Vijeća kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil. Vzporedno s tem, da je upoštevala pristojnost Narodnega Vijeća glede vodenja vojaških zadev Države SHS, pa ni posegala Narodna vlada tudi v pristojnosti Narodnega Vijeća glede izvrševanja pravice pomilostitve. Zato ni izdajala svojih naredb o pomilostitvi, marveč je le razglasila naredbi, s katerima je pomilostilo Narodno Vijeće osebe, ki so jih obsodili avstroogrski pravosodni organi. V prvi naredbi Narodnega Vijeća, ki jo je po poverjeništvu za pravosodstvo 6. novembra 1918 razglasila Narodna vlada, je oprostilo Narodno Vijeće kazen, ostanek kazni ter z obsodbo povezane posledice vsem osebam, ki so jih do 30. oktobra 1918 pravomočno obsodila bodisi

³² Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 458.

³³ UL NV SHS, št. 1, 4. 11. 1918, letnik I., 1., »Državljanil«

³⁴ UL NV SHS, št. 3, 8. 11. 1918, letnik I., »Poziv kmetovalcem«.

³⁵ Prim. PE, str. 319 (federacija).

³⁶ UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918, letnik I., 31., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. O tem glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 487.

civilna bodisi vojaška kazenska sodišča zaradi naslednjih kaznivih dejanj: veleizdaje, žaljenja veličanstva ter članov cesarske in kraljevske hiše, motenja javnega miru in prekrškov po čl. 300 in čl. 302 (avstrijskega) kazenskega zakonika, zločina proti oboroženim silam države ali z njim povezanega težjega kaznivega dejanja ter zaradi dezertacije. Poverjeništvu za pravosodje je pri razglasitvi te naredbe posebej poudarilo, da je »kot nositelj vrhovne oblasti v državi SHS« izdalo Narodno Vijeće to naredbo »izvrševanje pravice pomilostitve«. ³⁷ Podobno je ravnala Narodna vlada, ko je po poverjeništvu za narodno obrambo 18. novembra 1918 razglasila drugo naredbo Narodnega Vijeća o pomilostitvi. V tej naredbi je oprostilo Narodno Vijeće kazni, ostanek kazni ter z obsodbo povezane posledice vsem vojaškim osebam, ki so jih do 30. oktobra 1918 pravomočno obsodila vojaška sodišča, in sicer zaradi: katerega koli vojaškega kaznivega dejanja ali prestopka, omenjenega v drugem delu (avstro-ogrškega) vojaškega kazenskega zakonika, v obrambnem zakonu, v zakonu o vojnih dajatvah, v zakonskem členu o nepokoravanju vojaškemu pozivu in zaradi prestopkov po čl. 589 in 593. Hkrati je oprostilo Narodno Vijeće kazni, ostanek kazni ter z obsodbo povezane posledice, tudi vsem tistim osebam, ki so jih do 30. oktobra 1918 obsodila vojaška sodišča zaradi kaznivega dejanja beguncu dane pomoči. Tudi pri razglasitvi te naredbe, je bilo poudarjeno, da je »kot nositelj vrhovne oblasti v državi SHS« izdalo Narodno Vijeće to naredbo »izvrševanje pravico pomilostitve«. ³⁸

V času, ko je nedvomno predstavljala Država SHS federativno sestavljeno državo, je poleg omenjenih, spoštovala Narodna vlada tudi pristojnosti Narodnega Vijeća glede razveljavljanja zakonov. Tako sprva prejšnjih zakonov ni razveljavljala, marveč jih je v posameznih primerih le spreminjala. Posebej pomembno je, da je pri tem na področju zakonodajne oblasti opredelila Narodna vlada obliko vladavine, ki je nastala v Državi SHS. Potrdila je namreč značaj Države SHS kot meščanske demokratične republike, saj je odredila, da se »sodbe ... razglašajo v imenu zakona«, ³⁹ medtem ko so se v Avstro-Ogrski monarhiji razglašale »v imenu Njeg. Vel. Cesarja«. To spremembo zakona je uveljavila Narodna vlada tudi znotraj vojaškega prava. ⁴⁰ Drugače pa je spreminila prejšnji avstrijski državni zakonik še glede višine zneskov, merodajnih za kazenskopravno presojo dejanja. Določila je, da se podvoji višina teh zne-

³⁷ UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918, letnik I., 17., »Naredba poverjeništvu za pravosodstvo«. V zvezi z načinom razglašanja naredb Narodne vlade je potrebno opozoriti, da jih je izdajala in z njimi vršila zakonodajo samo celotna Narodna vlada. Glede naredb, ki so bile zlasti v prvem času dostikrat objavljene po posameznih poverjeništvih, pa je treba poudariti, da so bile te predhodno sprejete na sejah celotne Narodne vlade. — O tem glej Bogataj, str. 382.

³⁸ UL NV SHS, št. 9, 18. 11. 1918, letnik I., 91., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«.

³⁹ UL NV SHS, št. 1, 4. 11. 1918, letnik I., 6., »Naredba poverjeništvu za pravosodstvo«.

⁴⁰ UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918, letnik I., 31., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 487. Opozarjam, da so — po Metodu Dolencu — že od 21. oktobra 1918 slovenski sodniki na deželnem sodišču v Ljubljani, ki so ostali na svojih mestih, razglašali sodbe ne več »v imenu Njeg. Vel. Cesarja«, ampak »v imenu zakona«. — Glej Metod Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, Ljubljana 1935, str. 500.

skov.⁴¹ Tudi to spremembo je uveljavila Narodna vlada znotraj vojaškega prava.⁴²

Vendar je sčasoma razširila Narodna vlada svojo državno oblast tudi na področja, ki so sodila v pristojnost Narodnega Vijeća. Tako je v Sloveniji izvrševala Narodna vlada vso državno oblast, torej državno oblast iz svojih pristojnosti, kakor tudi iz pristojnosti Narodnega Vijeća. Posebej velja naglasiti, da se je s tem potrdil položaj slovenskega naroda kot suverenega naroda in nosilca nacionalne samoodločbe v mednarodnem življenju. Narodna vlada je namreč posegala na področje mednarodnega občevanja, njen obstoj pa so celo upoštevale nekatere evropske vlade pri razvijanju svojih diplomatskih odnosov. To sicer ni pomenilo, kot da ne bi več nasproti drugim državam predstavljala Država SHS enega državnega subjekta, pač pa, da se je poleg Države SHS oziroma njenega najvišjega organa — Narodnega Vijeća, uveljavljala v mednarodnem prostoru tudi slovenska Narodna vlada. Zato je v gledanju Narodne vlade kljub lastnemu mednarodnemu uveljavljanju navzven nastopala Država SHS še vedno kot en državni subjekt, ki tvori skupaj z drugimi državami novo oblikovani evropski politični prostor po koncu I. svetovne vojne in razpadu Avstro-Ogrske monarhije. Tako gledanje Narodne vlade je izražal Oklic poverjeništvu za narodno obrambo, ki ga je objavil 26. novembra 1918 Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani. Oklic je poudarjal, da je »avstrijska država razpadla in avstrijskega cesarstva ni več«, obenem pa je opozoril, da so se ustanovile »na avstrijskem ozemlju . . . nove države (podčrtal J. P.) in vsa oblast bivše Avstrije je prešla na te nove države«.⁴³ Med njimi je posebej omenjal Državo SHS in jo tako kot *en* državni subjekt uvrščal med druge novonastale države. Oklic je navajal, da se je »na jugu Avstrije . . . ustanovila nova Jugoslavija, ki združuje v sebi vse Slovence, Hrvate in Srbe«. Seznanjal je, da ima »najvišjo oblast v tej državi . . . Narodno veče v Zagrebu«, pojasnil pa, da ima »neposredno oblast nad Slovenci . . . Narodna vlada v Ljubljani.« Ob tem je bilo pripomnjeno, da je »ta Narodna vlada . . . stopila na mesto bivše avstrijske vlade«.⁴⁴

V tem smislu je namesto bivše avstrijske vlade odločala Narodna vlada tudi o mednarodnih odnosih in s svojim obstojem vplivala nanje. Tako je sklenila 4. novembra 1918, da se pozdravi »vlada Poljske«⁴⁵ in s tem storila ustrezen korak, da seznaní poljsko vladó o svojem obstoju. Poljska vlada je upoštevala

⁴¹ UL NV SHS, št. 3, 8. 11. 1918, letnik I., 39., »Naredba poverjeništvu za pravosodstvo«. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 494 in UL NV SHS, št. 6, 14. 11. 1918, letnik I., 76., »Naredba poverjeništvu za pravosodstvo«.

⁴² Glej UL NV SHS, št. 18. 11. 1918, letnik I., 90., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. Opozarjam, da je spremenila Narodna vlada še nekatere druge zakone in naredbe iz avstroogrškega vojaškega kazenskega zakonika. O tem pišem podrobneje v nadaljevanju razprave.

⁴³ UL NV SHS, št. 13, 26. 11. 1918, letnik I., »Oklic«. Podobno je opozarjala tudi Okrožnica poverjeništvu za javna dela in obrt, saj je govorila o obstoju »namesto Avstro-Ogrske nastalih svobodnih narodnih držav«. — Glej UL NV SHS, št. 4, 9. 11. 1918, letnik I., »Okrožnica vsem okrajnim glavarstvom v območju Narodne vlade SHS v Ljubljani«.

⁴⁴ UL NV SHS, št. 13, 26. 11. 1918, letnik I., »Oklic«. Podčrtano v UL NV SHS.

⁴⁵ Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 479.

obstoj slovenske Narodne vlade, saj ji je poljsko ministrstvo za zunanje zadeve javilo, »da je imenovan za poljskega poverjenika (:chargé d'affaires:) pri jugoslovanski vladi v Ljubljani dr. Marcel Szarota, ki odpotuje nemudoma na svoje mesto«. ⁴⁶ Poleg tega pa je imenovala poljska vlada še svojega vojaškega predstavnika pri Narodni vladi. To je sporočilo Narodni vladi poljsko predstavništvo na Dunaju, ki je naznanilo, da je poverjen z zastopnika »vojaških interesov poljske države pri Nar. vladi general Adam Nowotny«. ⁴⁷

Narodna vlada pa se ni mednarodno uveljavila le tako, da je njen obstoj upoštevala vlada Poljske. Njeno mednarodno uveljavljanje je potrjevalo tudi občevanje z vlado Nemške Avstrije oziroma nemškoavstrijskim državnim uradom za zunanje zadeve in vojnim ministrstvom. ⁴⁸ Ob tem sta imenovali obe vladi še stalna diplomatska predstavnika na Dunaju in v Ljubljani in tako celo vzpostavili t. i. redni kanal diplomatskega občevanja med nemškoavstrijsko in Narodno vlado ter Narodnim Vijećem. ⁴⁹ Ta kanal je prva začela vzpostavljati Narodna vlada. Že 5. novembra 1918 je sklenila, da se »glede diplomatičnega zastopstva Jugoslovanov na Dunaju . . . naprosi bivši konzul Schwegel, da prevzame nalogo diplomatičnega zastopstva na Dunaju«. ⁵⁰ Na svoji seji 6. novembra pa je imenovala bivšega avstroogrškega generalnega konzula dr. Ivana Schwegla (tudi Šveglj — op. J. P.) »za konzularnega zastopnika naše Nar. vl. SHS na Dunaju«. ⁵¹ Ker pa je takrat — po opozorilu tajnika Narodnega Vijeća dr. Alberta Kramerja — še vedno stalo Narodno Vijeće »na principijelnem stališču, da za enkrat ne imenuje svojih zastopnikov pri nobeni vladi«, je 9. novembra 1918 Narodna vlada sklenila, da se »imenovanje dr. Šveglja konzularnim agentom na Dunaju prekličie, o čemer obvesti predsednik Pogačnik dr. Šveglja takoj telefonično«. ⁵² Toda kasneje je samo Narodno Vijeće pooblastilo Narodno vlado,

⁴⁶ Zapisnik za sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 570.

⁴⁷ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 618. V tej zvezi pripominjam, da je pred imenovanjem A. Nowotnya za zastopnika vojaških interesov poljske države pri Narodni vladi, že stopil z Narodno vlado v stik eden izmed predstavnikov poljske vlade in izrazil željo, da se mu izroči vojaški material, ki je bil last poljskega vojaštva, vendar pa Narodna vlada o tem ni bila pripravljena razpravljati. — O tem glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 589.

⁴⁸ O tem glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 535, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 545, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 563, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 581, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 587, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 618, 619, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 631, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 637, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 667, 668, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 670 in Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 679. Pripominjam, da je občevala Narodna vlada z vlado Nemške Avstrije oziroma nemško-avstrijskim državnim uradom za zunanje zadeve še po zedinjenju Države SHS in Kraljevine Srbije v Kraljevino SHS. — O tem glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 680.

⁴⁹ Prim. PE, str. 215 (DIPLOMATSKI ODNOSI).

⁵⁰ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 487.

⁵¹ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 493.

⁵² Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradnja II, str. 536.

da imenuje I. Schwegla za zastopnika na Dunaju. To pooblastilo pa se ni več nanašalo zgolj na predstavljanje slovenske Narodne vlade, marveč že na predstavljanje zagrebškega Narodnega Vijeća na Dunaju. Tako je v tem primeru neposredno izvajala Narodna vlada državno oblast iz pristojnosti Narodnega Vijeća, ki so zadevale občevanje z drugimi državami oziroma urejanje mednarodnih odnosov. Državno oblast iz teh pristojnosti Narodnega Vijeća je izvrševala Narodna vlada v razmerah, ko opolnomočenec Narodnega Vijeća na Dunaju dr. Petar Defranceschi ni mogel zastopati »koristi na Dunaju bivajočih Jugoslovanov«. Kot je bila seznanjena Narodna vlada na svoji seji 13. novembra 1918 je zato pooblastilo »NV (Narodno vijeće) Nar. vlado da se imenuje generalni konzul dr. Schwegel zaupnikom NV na Dunaju«. Predsednik Narodne vlade J. Pogačnik je na tej osnovi še isti dan poslal I. Schweglu na Dunaj telegram, v katerem mu je sporočil, da ga je Narodna vlada, ki je bila za to pooblaščenca, imenovala za zaupnika zagrebškega Narodnega Vijeća.⁵³ Dan kasneje je bil znan tudi diplomatski predstavnik Nemške Avstrije v Ljubljani. Predsedniku Narodne vlade J. Pogačniku se je 14. novembra 1918 predstavil nadkomisar dr. Josip Fasching »kot pooblaščenec nemško-avstrijskega državnega urada za zunanje zadeve v Ljubljani«.⁵⁴

Ob mednarodnem uveljavljanju Narodne vlade, ki se je pokazalo v ravnanju poljske vlade ter medsebojnih odnosih z vlado Nemške Avstrije, pa moramo opozoriti še na posamezne odločitve Narodne vlade, ki tudi kažejo njene težnje

⁵³ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 569—570. Opozarjam, da je Narodno Vijeće tudi ob drugih priložnostih pooblastilo Narodno vlado, da imenuje njegove zastopnike. Sredi novembra 1918 je pooblastilo Narodno vlado, da je imenovala »dr. Podgornika za zastopnika za Gorico in goriški okraj«. (Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 607. Pripominjam, da je bil dr. Karel Podgornik do tega imenovanja poverjenik Narodne vlade za Gorico in sicer po potrdilu Predsedstva Narodne vlade. — O tem glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 588.)

Glede v besedilu omenjenega I. Schwegla pa je zanimivo vedeti, da je kmalu zatem, ko je bil imenovan za zaupnika Narodnega Vijeća na Dunaju, sprejelo Narodno Vijeće predlog slovenske Narodne vlade, »naj dr. Schwegel v sporazumu z odborom južnih Slovena na Dunaju postavi v avstrijska ministrstva naše zaupnike, da sodelujejo pri inventariziranju in sortiranju aktov in da naše akte odpremijo domov«. (Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 607.) V zvezi z prevzemanjem gradiva iz dunajskih ministrstev je prepustilo Narodno Vijeće Narodni vladi v ta namen potrebna imenovanja uradnikov. (Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 563.) Tako je npr. Narodna vlada pooblastila višjega deželnosodnega svetnika (oz. nadsvetnika) Frana Milčinskega kot svojega zastopnika za likvidacijo dunajskega ministrstva za socialno skrbstvo. (Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 671.)

⁵⁴ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 581. Pripominjam, da se je v zvezi z imenovanjem pooblaščenca nemško-avstrijskega državnega urada za zunanje zadeve v Ljubljani, v polni meri pokazala suverenost Narodne vlade pri občevanju z vladami drugih držav. Dober teden zatem, ko se je predstavil J. Fasching predsedniku Narodne vlade, je namreč vprašal državni urad za zunanje zadeve na Dunaju slovensko Narodno vlado, »ali bi bil za Nar. vlado sprejemljiv dvorni svetnik *Kotzian* (:bivši predsednik okrožnega sodišča v Celju, ki je bil od Nar. vlade odstavljen:) kot njegov pooblaščenec v Ljubljani«. Narodna vlada je telegramsko odgovorila, da ne. (Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, 637. Podčrtano prav tam.) — Albert Kotzian je bil odstavljen s posebno naredbo poverjeništa za pravosodje. — Glej UL NV SHS, št. 5, 12. 11. 1918, letnik I., 66., »Naredba poverjeništa za pravosodstvo«.

po samostojnem vključevanju v mednarodne odnose. Te odločitve so se sprva sicer navezovale na položaj, ki je nastal z razpadom Avstro-Ogrske monarhije. Predsednik Narodne vlade J. Pogačnik se je sestal 5. novembra 1918 z generalpolkovnikom bivše avstro-ogrske armade Wurmom, ki je po poročilu J. Pogačnika izjavil da »pripozna suverenost proste jugoslov. države, katero je priznalo tudi Nj. Veličanstvo« ter da je pripravljen »pritti tudi sam k vladi in to ponoviti«. Obenem pa je Wurm prosil »naj se posamezne nar. vlade pozovejo, da odpošljejo delegate, kateri bodo vračajoče se vojake obvestili, kaj vse se je zgodilo v njih odsotnosti v domovini, ker še ničesar o prevratu ne vedo«. Narodna vlada je upoštevala to prošnjo in sklenila, da se v njenem smislu samostojno »obrne na Narodni Výbor v Pragi, na zastopništvo poljske države na Dunaju, na vlade v Budimpešti, v Zagrebu in na Dunaju, in da . . . jih pri tem zaprosi, da pošljejo za prevoz vojakov v domovino kolikor mogoče železniških voz tu sem«. Njen sklep je še določal, da se brzojavke o tem »tako odpošljejo«.⁵⁵

Kasneje pa je Narodna vlada po lastni pobudi samostojno odločala o mednarodnih odnosih. Tako je sklenila na svoji seji 30. novembra 1918, naj se »store . . . potrebni koraki, da pošlje čehoslovaška republika k nam svojega zastopnika trgovskih interesov in obratno pošlje tudi NV (Narodna vlada — op. J. P.) k čehoslovaški republiki takega zastopnika«. Ob tem naj bi Narodna vlada še zaprosila Češkoslovaško, »da imenuje svojega zastopnika v Trstu, ki bo zastopal tudi slovenske interese«.⁵⁶ To bi potrjevalo medsebojno povezanost Slovenije s čehoslovaško republiko, ki jo je Narodna vlada po vsej verjetnosti želela doseči tudi na diplomatski ravni. Na omenjeni seji Narodne vlade je bilo rečeno, da se odpravlja profesor dr. Dragotin Lončar na pot v Prago ter da se bo na svoji poti srečal z opolnomočencem čehoslovaške vlade na Dunaju Vladimirjem Tusarjem, »v Pragi bo pa stopil v stik z Benešem in Drtino in tam poiskal Masaryka«. Pri tem velja omeniti, da je potoval D. Lončar v Prago kot pooblaščenec slovenske Narodne vlade, ki mu je za pot izplačala »predujem 1000 kron«.⁵⁷

⁵⁵ Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 486. O podobnih odločitvah Narodne vlade, ki so ravno tako izražale njene težnje po vključitvi v mednarodne odnose oziroma po mednarodnem občevarju, navezovale pa so se še na položaj, ki je nastal z razpadom Avstro-Ogrske monarhije, glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 470, 471 in Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 570.

⁵⁶ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 669—670. K opombi dodajam, da je že 22. novembra 1918 predlagal na seji Narodne vlade njen poverjenik za Trst dr. Otokar Rybar, naj se v Trstu »nastani čehoslovaški konzul«, Narodna vlada pa je sklenila, da se bo temu in drugim Rybarjevim predlogom »po možnosti ugodilo«. — Glej zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 638.

⁵⁷ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 669. Oporzarjam, da je načrtovala Narodna vlada pot D. Lončarja v Prago že na začetku zadnje dekade meseca novembra 1918. Na seji, ki je bila 21. novembra 1918 je namreč sklenila, da se »pošlje . . . do 2. decembra, ko pride Masaryk v Prago k njemu kot odposlanec prof. dr. Lončar«. Namen Narodne vlade, ki se ga lahko razbere iz zapisnika z njene seje, pa je takrat bil ta, naj bi bil v srečanju D. Lončarja s predsednikom Čehoslovaške republike Tomašem Gariguom Masarykom storjen korak, da se seznanijo Antanto o prodiranju Italijanov na jugoslovansko ozemlje ter o razmerah na zasedenem slovenskem ozemlju. Narodna vlada je namreč računala na to, da je T. G. Masaryk »oseben prijatelj Wilsonov in da bo pri njem posredoval«. — Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 631, 632.

Videli smo torej, da je Narodna vlada dejansko odločala o mednarodnih odnosih in tudi vplivala nanje. Vendar ni izvrševala le na tem področju državne oblasti iz pristojnosti Narodnega Vijeća. Predvsem moramo poudariti, da je Narodna vlada v Sloveniji povsem samostojno vodila vojaške zadeve in je bila vezana na navodila Narodnega Vijeća le tako, da je morala upoštevati sklep, katerega je sprejelo Narodno Vijeće zaradi italijanske zasedbe jugoslovanskega ozemlja. Narodno Vijeće je 15. novembra 1918 odredilo, da se »v kraje, ki so jih zasedli Italijani ... naše čete ne smejo odpošiljati«. Po tej odredbi, ki jo je objavilo v Uradnem listu Narodne vlade poveljstvo II. vojnega odseka v Ljubljani, so bile zato vojaške enote, »po dislokaciji pred vojno spadajoče v območja, ki so jih na podstavi dogovora o premirju zasedli Italijani«, razvrščene »vzhodno od demarkacijske črte, in sicer: lovska bataljona 7. in 20. v Ljubljani, 97. pehotni in 5. strelski polk pa v Novem mestu«. ⁵⁸ Ob drugih priložnostih pa je bila vezana Narodna vlada na navodila Narodnega Vijeća samo po lastni pobudi. Do takega primera je prišlo, ko je 18. novembra 1918 obravnavala vprašanje mobilizacije moških, starih od 19 do 23 let ter sklenila, da glede tega vprašanja »pov. za narodno obrambo stopi osebno v zvezo z dr. Drinkovičem, pov. NV (Narodnega Vijeća — op. J. P.) za narodno obrambo«. ⁵⁹ V tem smislu gre tudi presojati odgovor poverjenika Narodnega Vijeća za Narodno obrambo dr. Mateja Drinkovića, ki ga je telegramsno poslal generalu Rudolfu Maistru-Vojanovu, »da sme poleg letnikov 1895—1899 (tj. moških, starih od 19 do 23 let — op. J. P.) mobilizirati še toliko drugih letnikov, kolikor jih smatra za potrebne«. ⁶⁰ Ta odgovor R. Maistru, s katerim se je seznanila Narodna vlada 19. novembra 1918, je seveda veljal tudi zanjo, saj je objavila dan kasneje mobilizacijo pripadnikov 7. lovskega bataljona »od letnika 1895. do vštete letnika 1899«. ⁶¹ Drugače pa v vojaških zadevah ni bila vezana na navodila Narodnega Vijeća. Povezanost z Narodnim Vijećem je bila glede vojaških zadev izražena le tako, da je 12. novembra 1918 Narodna vlada prosila Narodno Vijeće, »da pošlje po možnosti bataljon zanesljivega vojaštva«, ker očitno zaradi ravnanja R. Maistra na Štajerskem ni izključevala celo možnosti puča. ⁶² Poleg tega je le še 15. novembra prosila Narodno Vijeće, »da zavaruje z vojaki našo severno mejo« ⁶³ in nekaj dni kasneje objavila naredbo poverjenika Narodnega Vijeća za narodno obrambo, po kateri so imele vse osebe, ki so bile vpisane v seznamu zagovornikov pri pristojnih civilnih pravosodnih oblasteh, pravico »zastopati tudi pri vojaških sodiščih brez ozira nato ali so vpisane v dosedanje listine vojaških zagovornikov ali ne«. ⁶⁴

⁵⁸ UL NV SHS, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., »Objava«.

⁵⁹ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 608. O obravnavanju vprašanja mobilizacije letnikov 1895—1899, tj. moških starih od 19 do 23 let glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 668.

⁶⁰ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 618.

⁶¹ UL NV SHS, št. 10, 20. 11. 1918, letnik I., »Poziv pripadnikom 7. lovskega bataljona«.

⁶² Več o tem glej v Zapisniku sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 563—564.

⁶³ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 588.

⁶⁴ UL NV SHS, št. 10, 20. 11. 1918, letnik I., »Objava poverjenišтва za narodno obrambo«.

Razen v navedenih primerih Narodno Vijeće v Sloveniji na področju vojaških zadev ni predstavljalo dejavnika oblasti. Državno oblast je na tem področju izvajala izključno slovenska Narodna vlada, in sicer po svojem oddelku (poverjeništvu) za narodno obrambo, pa tudi po drugih organih. Pri tem je zajemala dejavnost Narodne vlade vsa vprašanja, ki sodijo med vojaške zadeve. Tako je že 9. novembra 1918 razglasila splošno mobilizacijo za »vse 18-letne do 40-letne vojake,« ki so se morali nemudoma zglasiti »pri svojih slovenskih kadrih v Ljubljani, Borovljah, Celju in Mariboru.«⁶⁵ Pomembno pri tem je, da so takrat — tako kot vsaki suvereni oblasti — prisegali slovenski vojaki Narodni vladi.⁶⁶ Zato je razumljivo, da je urejala Narodna vlada vprašanja, ki so zadevala položaj slovenskih vojakov in častnikov. Tako je npr. odločala o napredovanju častnikov.⁶⁷ Glede napredovanja častnikov je bila samostojnost slovenske nacionalne oblasti celo tako velika, da o napredovanju ni odločala Narodna vlada sama. To najbolj nazorno kaže imenovanje majorja R. Maistra za generala, kateremu je ta čin podelil 1. novembra 1918 Narodni svet za Štajersko. Ta je obenem pozval R. Maistra naj še isti dan (njemu, tj. Narodnemu svetu za Štajersko) poda »slovesno obljubo.«⁶⁸

Med ukrepi Narodne vlade, ki so se nanašali na položaj vojakov in častnikov lahko omenimo še nekatere. Narodna vlada je zagotovila, da je lahko vsaka vojaška oseba potrdila svojo identiteto, kajti sprejela je sklep, »da se izda oboroženim legitimacijam.«⁶⁹ To je pomenilo, da je moral imeti vsak vojak »pri sebi legitimacijo vojnega poveljništva, kateremu je dodeljen v službo«. V nasprotnem primeru bi namreč vojaška oblast vsakogar, ki bi bil »v vojaški opravi, pa brez pravilne legitimacije, aretirala in kaznovala.«⁷⁰ Poverjeništvu za narodno obrambo pa je ustanovilo svoj gospodarski urad (intendanco), da je obstajala »centrala v vseh ekonomično-administrativnih zadevah (preskrba,

⁶⁵ UL NV SHS, št. 4, 9. 11. 1918, letnik I., 49., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. O tem glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 458. Opozarjam še na telegramske razglas, katerega je odposlala Narodna vlada 12. novembra 1918 vsem okrajnim glavarstvom na spodnjem Štajerskem. Ta razglas je namreč imel značaj mobilizacijskega ukaza in sicer za vojake na spodnjem Štajerskem v starosti od 18. do 40. leta. Vojaki so se morali zglasiti v Celju in Mariboru. O tem glej podrobneje Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 563—564.

⁶⁶ Sklep o zaprisegi slovenskih čet je sprejela Narodna vlada na predlog I. Tavčarja že 2. novembra 1918. (Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 458.) O izvršeni zaprisegi vojaštva Narodni vladi pa imamo ohranjeno poročilo njenega predsednika J. Pogačnika, ki je poročal na seji 6. novembra 1918, »da je zaprisegel danes dopoldne ob 11. uri kader 17. pešpolka za Narodno v.«. — Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 493.

⁶⁷ O tem glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 637. Na tem mestu naj opozorimo še na to, da je organizirala Narodna vlada celó vodenje vojaške duhovniške službe v Sloveniji, saj je poverila »monsgr. Klobovsu... vodstvo vseh vojaških duhovnikov na slovenskem ozemlju«. Pred tem je mgr. Klobovs dobil »tozadevno cerkveno dovoljenje... že od knezoškofa«. — Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 457—458.

⁶⁸ Narodno veće za Štajersko — R. Majsteru, Gradja II, str. 444. O imenovanju R. Maistra glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, prav tam, str. 477.

⁶⁹ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 470.

⁷⁰ UL NV SHS, št. 12, 23. 11. 1918, letnik I., »Vojaške legitimacije«.

denarne dotacije) podrejenih oddelkov.«.⁷¹ Ob tem je odredilo poverjeništvu tudi plačo vsem vojaškim osebam. Pristojbine častnikov so ostale začasno, »do nove ureditve neizpremenjene« — častnikom so se izplačevali šaržni prejemki in vojna doklada, za vojake in podčastnike pa je izboljšalo poverjeništvu dnevne denarne prejemke. Moštvo in poddesetniki so dobivali po naredbi poverjeništvu »4 (štiri) krone, šarže od desetnika dalje 5 (pet) kron na dan poleg hrane.«.⁷² Tako je torej sama in v celoti vzdrževala Narodna vlada oborožene sile na slovenskem ozemlju. Na to kaže tudi ukrep poverjeništvu za narodno obrambo, ki je vojaškim osebam strogo prepovedal »kupovanje živeža in materiala«. Po oceni poverjeništvu je bilo v Ljubljani in v vseh večjih krajih dovolj zalog za primerno oskrbo in vzdrževanje vojaških enot, zaradi česar je odredilo naj »zahtevajo vojaški poveljniki potrebne stvari pri vojaških zalogah po dosedanjem načinu.«.⁷³ Učinkovitost in kakovost vzdrževanja in opremljenost vojaških enot pa je zagotovila Narodna vlada še s tem, da je odobrila »poverjeniku za narodno obrambo . . . 3 milijone kron kredita za vojaške potreščine.«.⁷⁴

Poleg gornjih, povezanih s položajem vojakov in častnikov, so se nanašali ukrepi Narodne vlade tudi na demobilizacijo vojaških oseb. Tako je v smislu sklepa Narodne vlade z dne 11. novembra 1918, odločil poverjenik za narodno obrambo, »da se odpuste iz vojaške službe vsi neaktivni častniki razen tistih, ki si jih bo v vojaški službi pridržalo poverjeništvu za narodno obrambo.«.⁷⁵ Vojaškim poveljstvom je ukazal, da morajo odpustiti iz aktivne službe »tiste neaktivne častnike, katerih za izvrševanje vojne službe nujno ne potrebujejo in jih je mogoče nadomestiti z aktivnimi častniki«. Ta ukaz se je predvsem nanašal na vse javne uradnike — profesorje, učitelje, sodnike, notarje, železničarje, ki niso bili v železniški službi, poštno uradnike itn. Obenem je poverjenik za narodno obrambo naznanil, da »glede odpusta zdravnikov izide poseben razglas.«.⁷⁶

Demobilizacija, katero je izvedla Narodna vlada, pa je seveda terjala rešitev vprašanja, ki je zadevalo socialni položaj nepoklicnih častnikov v mirnodobskih razmerah. Narodna vlada je rešila tudi to vprašanje, in sicer tako, da je sklenila okrepiti uradništvo, potrebno za delovanje nove državne uprave. Ker je bilo z demobilizacijo mnogo rezervnih častnikov brezposelnih, se je odločila, da jim »pomaga v prehodni dobi med vojaško službo in nastanitvijo v kakem poklicu«. V ta namen je ustanovila trimesečni tečaj za poštno, železniške in druge uradnike. Častniki, ki so nameravali obiskovati ta tečaj, so dobili po sklepu Narodne vlade v tej dobi polno plačo, po opravljenem tečaju pa so bili

⁷¹ UL NV SHS, št. 4, 9. 11. 1918, letnik I., 51., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. Pripominjam, da je vsebovala naredba zelo natančna in obširna določila o preskrbi in vzdrževanju vojaških enot.

⁷² Prav tam. O tem glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 493, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 637 in UL NV SHS, št. 12, 23. 11. 1918, letnik I., »Dalje služečim podčastnikom«. O drugih sklepih Narodne vlade, ki so se ravno tako nanašali na denarne prejemke vojaštva glej še Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 563, Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 571 in UL NV SHS, št. 13, 26. 11. 1918, letnik I., »Izplačevanje častniških prejemkov za november pri gospodarskem uradu štacijskega poveljništva v Ljubljani«. Opozarjam, da vsebuje zadnji navedeni dokument — objava v UL NV SHS — poseben poudarek, ki je uveljavljal Narodno vlado kot suvereno državno oblast na vojaškem področju. Objava o plačevanju častniških prejemkov je namreč določala, da sodi vsaka zloraba

sprejeti v dotično državno službo. Častniki, ki se niso potegovali za državno službo, vendar so dokazali, da so začasno brez zaslužka, pa so dobili po sklepu Narodne vlade odpravnino v znesku trimesečne plače.⁷⁷

Razen glede socialnega položaja nepoklicnih častnikov v mirodopskih razmerah, je ukrepala Narodna vlada tudi v zvezi s socialnim položajem slovenskih vojaških vojnih invalidov. Zavedala se je namreč, »da ena njenih prvih socialno-političnih nalog rešitev zamotanega vprašanja o preskrbi vojnih invalidov, nadalje vdov in sirot po vojakih, padlih v vojni.«⁷⁸ Poverjeništa za narodno obrambo, finance in socialno skrbstvo so odredila izplačevanje vzdrževalnine tako družinam, katerih hranitelj je bil ali ujet, ali se še ni vrnil iz vojne ali je bil v aktivni službi narodne vojske, kot »invalidom, vdovam in sirotam padlih vojakov.«⁷⁹ Vzdrževalnina se je izplačevala tudi tistim družinam, »katerih vzdrževalci so se sicer vrnili domov,« vendar so bili »zaradi bolezni, ki so si jo nakopali v vojni, nezmožni za delo.«⁸⁰ Poleg tega pa je Narodna vlada sāmim vojaškim vojnim invalidom posebej zagotovila prednost pri podeljevanju službenih mest. Izdala je obširno naredbo o zaposlovanju invalidov v vseh javnih uradih in vseh tistih podjetjih, zavodih, uradih (tudi občinah) in obratih, ki so bili pod državnim nadzorstvom. V tej naredbi ni obšla tudi vprašanja zaposlovanja vojaških vojnih invalidov v zasebnih zavodih in obratih.⁸¹

Razen ukrepanja v zvezi s socialnim položajem demobiliziranih častnikov in vojaških vojnih invalidov, so bila zajeta v delovanju Narodne vlade še nekatera

ali prevara glede osebne identitete »kot zločin *zoper sedanjo državno vlado* (podčrtal J. P.) pod določbe prekega sode in se kaznuje s smrtjo.«

⁷³ UL NV SHS, št. 4, 9. 11. 1918, letnik I., 51., »Naredba poverjeništa za narodno brambo«. Prim. tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 522.

⁷⁴ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 671.

⁷⁵ UL NV SHS, št. 5, 12. 11. 1918, letnik I., 65., »Naredba poverjeništa za narodno brambo«. Prim. tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 560.

⁷⁶ UL NV SHS, št. 5, 12. 11. 1918, letnik I., 56., »Naredba poverjeništa za narodno brambo«. Glede odpusta zdravnikov iz vojaške službe glej UL NV SHS, št. 9, 18. 11. 1918, letnik I., »Oklic«.

⁷⁷ UL NV SHS, št. 12, 23. 11. 1918, letnik I., »Rezervnim častnikom«. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 637. Poleg tega so po naredbi intendance poverjeništa za narodno obrambo dobili demobilizirani nepoklicni častniki in vojaški uradniki iz slovenskih dežel še »popolne pristojbine za mesec november t. l. (1918 — op. J. P.) — ako jih še niso prejeli drugje — pri svojih slovenskih kadrih v Ljubljani, Borovljah, Celju in Mariboru«. (Glej UL NV SHS, št. 7, 15. 11. 1918, letnik I., »Vojaške zadeve«.) Brezposelni demobilizirani častniki, ki se niso potegovali za državno službo, pa so poleg odpravnine v znesku trimesečne plače, dobili po naredbi intendance 2. vojnega okrožja SHS v Ljubljani za dobo treh mesecev tudi »stalno stanarino za mesto ljubljansko in relutum za prehrano«. — Glej UL NV SHS, št. 15, 30. 11. 1918, letnik I., »Rezervnim častnikom«.

⁷⁸ UL NV SHS, št. 9, 18. 11. 1919, letnik I., »Vojnim invalidom!«

⁷⁹ UL NV SHS, št. 5, 12. 11. 1918, letnik I., 63., »Naredba poverjeništev za narodno brambo, finance in socialno skrbstvo«. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 544. Opozarjam, da je v zvezi z izplačevanjem vzdrževalnine vojaškim vojnim invalidom Narodna vlada celo nameravala doseči, da bi začasno izplačevali posamezni oddelki bivšega avstro-ogrškega vojnega ministrstva vzdrževalnino slovenskim vojaškim vojnim invalidom. To je skušala doseči zato, ker ji je konec novembra 1918 odgovorila mornarska sekcija bivšega vojnega mini-

področja, ki pa so strogo sodila med vojaške zadeve. Narodna vlada je zagotovila usklajeno delovanje vseh vojaških, splošnoobrambnih in varnostnih sil, kajti določila je, da sodi poleg vojaških enot tudi »Narodna straža v referat oddelka za narodno obrambo, istotako orožništvo, le uporaba orožništva spada v oddelek za notranje zadeve.«⁸² Toda orožništvo, ki je obdržalo vse svoje pravice, določene še po avstrijskem orožniškem zakonu,⁸³ je bilo podrejeno »glede vojaških, gospodarskih in upravnih zadev, nadalje glede pouka in nadzorstva orožniške službe... orožniškim poveljništvom, oziroma Narodni vladi SHS, oddelek za narodno obrambo.«⁸⁴

Usklajeno delovanje vojaških, splošnoobrambnih in varnostnih sil je zagotovila Narodna vlada še z notnim ustrojem narodne brambe v Sloveniji. Poverjeništvu za Narodno obrambo v Ljubljani je s posebno naredbo ustanovilo *centralni urad narodne obrane*, katerega naloga je bila, da se že obstoječa narodna bramba ne bi cepila — »*enotno organizirati vso brambo po deželi*, skrbeti za oborožitev, izvežbanje in prehrano mož in častnikov.«⁸⁵ Hkrati je s to naredbo določilo poverjeništvu naj že obstoječe brambne organizacije (Orlov, Sokolov, gasilcev, lovcev itn.) obstajajo še naprej, toda poverjeništvu jih je zaradi enotnosti uvrstilo v *organizacijo državne obrane*. Naredba je za vsak politični okraj določala tudi ustanovitev *okrajnega brambnega poveljništva*, kateremu je bilo podrejeno *sodnookrajno brambno poverjeništvu*. Po naredbi so poveljevali okrajnim brambnim poveljstvom častniki, imenovala pa jih je

strstva, »da bo začasno še izplačevala plače svojim invalidom«. — Glej UL NV SHS, št. 16, 3. 12. 1918, letnik I., »Invalidom«.

⁸⁰ UL NV SHS, št. 17, 5. 12. 1918, letnik I., »Naredba poverjeništev za narodno obrambo, finance in socialno skrbstvo«. Opozarjam, da je bila podpisana omenjena naredba 30. novembra 1918.

⁸¹ O tem glej podrobneje UL NV SHS, št. 12, 21. 11. 1918, letnik I., 115., »Naredba celokupne Narodne vlade SHS v Ljubljani o zaposlovanju invalidov«. — Narodna vlada je sprejela sklep, da »izda obširno naredbo glede zaposlovanja invalidov v državni službi« na svoji seji 18. novembra 1918. Menila je »da je treba storiti vse, da se invalidi zaposlijo, če tudi glede dela zmožnosti ne morejo popolnoma nadomestovati zdravih ljudi in da se rešijo brezdelnosti«. — Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 608.

⁸² Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 487.

⁸³ UL NV SHS, št. 13, 26. 11. 1918, letnik I., »Oklic«.

⁸⁴ UL NV SHS, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., 111., »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani«. Opozarjam, da je tako kot vojaštvo, prisegalo tudi orožništvo slovenski Narodni vladi. Po naredbi poverjeništvu za narodno obrambo, ki je odredilo, da mora vse orožništvo »takoj zapriseči na Narodno vlado«, se je besedilo prisige glasilo takole: »Prisegam in se rotim pri Bogu Vsemogočnem in svoji časti, da hočem zvesto in z vso svojo dušo, z vsem svojim srcem, z vso svojo voljo služiti vladi Narodnega sveta Slovencev, Hrvatov in Srbov (tj. Narodni vladi — op. J. P.) kot ljudski in zakoniti oblasti. Prisegam sebi in svojim dragim, svoji deci in svojim roditeljem, da hočem odredbe Narodnega sveta Slovencev, Hrvatov in Srbov brezpogojno, povsod, v vsakem času izvrševati in da hočem biti pokoren ukazu predpostavljenih zapovednikov in vsem narodnim postavam in zakonom za napredek, edinstvo, moč in slavo naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov. Tako hočem in v to mi pomagaj Bog!« — UL NV SHS, št. 3, 8. 11. 1918, letnik I., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«.

⁸⁵ UL NV SHS, št. 4, 9. 11. 1918, letnik I., 50., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. Podčrtano v UL NV SHS.

Narodna vlada. Tem častnikom so bile podrejene orožniške postaje, županstva ter poveljstva že obstoječih brambnih organizacij. Narodna (državna) bramba je bila po naredbi dejavna v lastni občini, izjemoma v lastnem političnem okraju, le v skrajni nevarnosti je lahko priskočila na pomoč obmejnim občinam ali političnim okrajem.⁸⁶

Kmalu za tem, ko je bila razglašena ta naredba, je sicer sporazumno z Narodnim svetom sklenila Narodna vlada razpustiti vse narodne straže oziroma narodne obrane.⁸⁷ Vendar ta sklep Narodne vlade ni predstavljal odklanjanja dograjenega vojaškoobrambnega in varnostnega sistema v Sloveniji, pač pa je na vojaškem področju razkrival hitro in ustrezno prilagoditev Narodne vlade nastalim mirnodobskim razmeram. Potem, ko je odšel iz Slovenije zadnji kontingent tujih vojakov, je ocenila Narodna vlada, da so narodne straže v Sloveniji »v popolni meri izvršile svojo dolžnost«. Nevarnost pred razkrajajočo soško armado je po njenem mnenju minila, predvsem po zaslugi narodnih straž, ki so omogočile, »da se je prehod te vojske preko Kranjske izvršil v lepem redu in brez posebne škode prebivalstvu in deželi«. Razpustitev narodnih straž oziroma narodnih obran se je zato ujemala v načrtu Narodne vlade v uvajanem normalnih mirnodobskih razmer, v katerih je nameravala v popolnem obsegu prevzeti vso javno varnost po svojih organih. Namenila se je »s pomočjo orožništva in organiziranega vojaštva skrbeti za varnost domovine, življenje in last vsakega posameznika in za notranji red in mir po deželi«. Zaradi tega so morali izročiti vsi dotedanji člani narodnih straž vse orožje in strelivo najbližji orožniški postaji.⁸⁸

Samostojno odločanje Narodne vlade o vojaških zadevah se je pokazalo še v zvezi z drugimi vprašanji vojaške narave. Tako je bilo njeno poverjenišтво za narodno obrambo tisti organ državne oblasti, v katerega pristojnosti je bil v Državi SHS pregled nad vsemi obstoječimi vojaškimi enotami in kadrovske sestavo oboroženih sil na slovenskem ozemlju. To razberemo iz razglasa poverjenišтва za narodno obrambo, v katerem je ukazalo omenjeno poverjenišтво vsem štacijskim poveljstvom II. vojnega odseka,⁸⁹ da morajo javiti intendenci tega odseka v Ljubljani, kateri pododdelki, formacije in vojaški zavodi so jim podrejeni, kdo je poveljnik teh oddelkov ter koliko častnikov, uradnikov, častniških oziroma uradniških aspirantov je pododdelkom pridržano. Obenem s številom častnikov, uradnikov, častniških in uradniških aspirantov so morala javiti štacijska poveljstva še njihovo ime in čin ter navesti kdaj in od koga so jim bili dodeljeni. Tudi vsa vojaška poveljstva, vsi pododdelki, formacije in vsi vojaški zavodi so morali javiti intendanci II. vojnega odseka, kdo je poveljnik oddelka (poveljstva, formacije itn.), koliko častnikov (uradnikov častniških oziroma uradniških aspirantov) je oddelku pridržanih, ime in čin pridržanih častnikov ter podatke o njihovi dodelitvi. Hkrati so morala

⁸⁶ Prav tam.

⁸⁷ UL NV SHS, št. 7, 15. 11. 1918, letnik I., »Razglas Narodne vlade«.

⁸⁸ Prav tam. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 571.

⁸⁹ II. vojni odsek oziroma II. vojno okrožje je obsegalo vse slovensko ozemlje v Državi SHS, torej »Kranjsko, Koroško, Štajersko in kar je Primorskega«. — UL NV SHS, št. 16, 3. 12. 1918, letnik I., »Poziv okrožnim in okrajnim zdravnikom«.

javiti vojaška poveljstva (skupaj z oddelki in formacijami) intendanci II. vojnega odseka številčno stanje vojaštva.⁹⁰

Svojo državno oblast je utemeljila Narodna vlada na vojaškem področju tudi v vojaškokazanskem pravosodstvu. Tako je odredila že v prvi naredbi, ki jo je razglasila po svojem Uradnem listu, da »vsi dosedanji zakoni in vse dosedanje naredbe ostanejo še nadalje v veljavi, enako vse narodne vojaške in civilne oblasti ter uradi, dokler vlada drugače ne ukrene«.⁹¹ To pa je storila Narodna vlada kmalu po tem. Že 5. novembra 1918 je ustanovila »vojaško sodišče SHS v Ljubljani«, ki je začelo poslovati naslednjega dne.⁹² Pristojnost tega sodišča se je nanašala »na vsa kazniva dejanja vojaških oseb na slovenskem ozemlju razen dejanj ententnih čet«.⁹³ Ustanovitev vojaškega sodišča je predstavljala pomembno dejanje, kajti narekovala je spremembo nekaterih zakonov iz avstroogrškega vojaškega kazenskega zakonika, s čemer se je uveljavila Narodna vlada na vojaškem področju kot dejaven organ zakonodajne

⁹⁰ UL NV SHS, št. 6, 14. 11. 1918, letnik I., »Vojaške zadeve«. Glej tudi UL NV SHS, št. 17, 5. 12. 1918, letnik I., »Poziv«. Pripominjam, da je znašalo konec novembra leta 1918 skupno številčno stanje slovenskih enot v sestavi II. vojnega odseka 12 375 častnikov in vojakov. Med njimi sta bila tudi dva generala. Te enote so bile dobro oborožene in oskrbovane ter so predstavljale novembra in pa decembra 1918 skupaj z vojaškimi enotami poveljstva srbskih čet v Ljubljani pomembno oporo slovenski Narodni vladi. Pomagale so pri ohranjanju miru in reda v Sloveniji, važno vlogo pa so imele zlasti med umikom avstro-ogrške vojske z italijanske fronte v začetku novembra 1918. (Glej Zečević, str. 205—206.) Slovenske vojaške enote, organizirane v okviru II. vojnega odseka, je vodil v vojaškem pogledu podmaršal v vojski Narodnega Vijeća Nikola pl. Ištvanović, katerega je imenoval 31. oktobra 1918 vojni odsek Narodnega Vijeća za poveljnika »drugega vojnega odseka v Ljubljani«. (Glej M. Drinković — Narodnom Vijeću SHS, Gradja II, str. 431.) Opozarjam pa, da je sprejemal N. Ištvanović posamezne vojaške odločitve le na podlagi stališč, ki so se oblikovala na sejah slovenske Narodne vlade. Tem sejam je N. Ištvanović prisostvoval. Narodni vladi je bil N. Ištvanović odgovoren tudi za obstoječi vojaški in varnostni položaj. (O tem glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 459 in Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, prav tam, str. 459.) Podrobneje pa glej o razvoju in delovanju slovenskih vojaških enot v času obstoja Države SHS Vikt. Andrejka, Razvoj vojaštva in vojaški dogodki od prevrata do danes, Slovenci v desetletju 1918—1928, Ljubljana 1928, str. 269—295, Janez Švajncer, Razslovenjanje slovenskih vojaških enot v Kraljevini SHS s primerom mariborskega pešpolka, Kronika, letnik XXX, 1982, št. 1, str. 31—41, isti, Delež Slovencev pri nastanku jugoslovanske države, Naši razgledi, XXXII, 27. 1. 1984, 2 (769.)

⁹¹ UL NV SHS, št. 1, 4. 11. 1918, letnik I., 1., »Državljeni!«

⁹² UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918, letnik I., 31., »Naredba poverjeništa za narodno obrambo«. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 487. V tistem času je določila Narodna vlada tudi naslov uradnih civilnih in vojaških razglasitev. Uradnim civilnim razglasitvam je določila naslov »naredba, specialno vojaškim pa: ukaz«. — Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 479. Podčrtano v zapisniku Narodne vlade.

⁹³ UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918 I., 31., »Naredba poverjeništa za narodno obrambo«. Glej tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 487. Opozarjam pa, da je zahtevalo štacijsko poveljstvo v Ljubljani od tujih častnikov, podčastnikov in vojakov, ki so še bili v Ljubljani, naj se zglasijo na poveljstvu, da bodo prejeli legitimacije in dovoljenje za bivanje. V primeru, da tuji častniki, podčastniki in vojniki ne bi imeli legitimacije ali dovoljenja za bivanje v Ljubljani, bi namreč poveljstvo »postopalo kar najstrožje«. Obenem je tudi prepovedalo ujetim italijanskim častnikom gibanje po mestu v civilni obleki. — Glej UL NV SHS, št. 15, 30. 11. 1918, letnik I., »Poziv tujedržavnim častnikom, podčastnikom in vojakom«.

oblasti.⁹⁴ Narodna vlada oziroma njeno poverjeništvu za narodno obrambo je določilo, da preide funkcija javnega tožilca za vse vojaške osebe »na vojaškega pravdnika Narodne vlade SHS, ki je naravno podrejen poverjeniku za narodno obrambo«. Razveljavilo je tudi določila vojaškega kazenskega zakonika, ki so zadevala pristojnost vojaškega poveljnika ter preneslo te pravice (tj. pravico kazenskega zasledovanja, odredbe preventivnega zapora, ustavitve postopka in pravico obtožbe) neposredno na vojaškega pravdnika Narodne vlade. Poleg tega je združilo bivše divizijsko in bivše brigadno sodišče v eno vojaško sodišče, pristojno za dejanja, ki so zahtevala kazenski pregon. Določilo je tudi sedeže vojaških sodišč na slovenskem ozemlju, in sicer v Ljubljani in Mariboru. Mariborsko vojaško sodišče je bilo pristojno za osebe iz štajerskega obmejnega poveljstva v Mariboru, ljubljansko pa je bilo, poleg oseb iz ostalega dela II. vojnega okrožja, pristojno tudi za osebe iz koroškega obmejnega poveljstva v Borovljah.⁹⁵

Suverenost Narodne vlade pa je bila izražena na vojaškem področju tudi v povsem operativnovojaških vprašanjih. To nazorno dokazuje položaj prvega organiziranega poveljstva srbske vojske v Sloveniji po razpadu Avstro-Ogrske monarhije. Enote takratnega poveljstva srbskih čet v Ljubljani so »delovale po nalogu ali v soglasju z Narodno vlado v Ljubljani in sodelovale s slovenskimi vojaškimi enotami, ki jih je ustanovila Narodna vlada«. ⁹⁶ Sestavljene so bile iz srbskih vojakov in častnikov, ki so prispeli 6. novembra 1918 iz avstrijskega ujetništva v okolici Salzburga čez Beljak v Ljubljano, kjer je bilo ustanovljeno z odobritvijo srbske vlade in Narodnega Vijeća poveljstvo srbskih čet.⁹⁷ Nastanitev srbskih vojakov in častnikov v Ljubljani je bila za Narodno vlado nedvomno dobrodošla, saj so se tako povečale vojaške enote, s katerimi je razpolagala. Ob prihodu srbskih vojakov in častnikov 6. novembra 1918 je namreč poročal poveljnik II. vojnega okrožja v Ljubljani na seji Narodne vlade, da »prideta tudi dva srbska častnika, ki pozdravita Nar. vl. in se dasta s svojim moštvom in svojimi tovariši na razpolago za varnostno službo na tukajšnjih kolodvorih«. ⁹⁸ Narodna vlada je zato podpirala in vzdrževala poveljstvo srbske vojske v Ljubljani in že 10. novembra 1918 odobrila svojemu poverjeniku za narodno obrambo L. Pogačniku »izplačilo 10 000 kron za opremo srbskih častnikov v Ljubljani«. ⁹⁹ Na tem mestu lahko opozorimo tudi na to, da so bile težnje Narodne vlade povečati vojaško moč v Sloveniji vsekakor prisotne. V tem smislu gre razumeti sklep, ki ga je sprejela 6. novembra 1918, da vzame »v svojo službo

⁹⁴ Doslej smo se že seznanili z eno spremembo avstro-ogrškega vojaškega kazenskega zakonika, ki jo je izvršila Narodna vlada. Nanašala se je na izrekanje sodb. Vojaške sodbe so se z nam že znano spremembo izrekale v imenu zakona in ne več »v imenu Njeg. Vel. Cesarja«. — Glej str. 58 in op. 40 na tej strani.

⁹⁵ UL NV SHS, št. 15, 30. 11. 1918 I., 157., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«. Naredba je poleg omenjenih sprememb vsebovala še druge določbe, ki so spreminjale prejšnja določila avstro-ogrškega vojaškega kazenskega zakonika glede odobritve ter odrejanja preventivnega oziroma preiskovalnega zapora. Naredba je na novo opredelila tudi sestavo in delovanje vojaškega sodišča.

⁹⁶ Zečević, str. 205.

⁹⁷ Prav tam, str. 204—205. Podrobneje glej o številu srbskih vojakov in častnikov v okviru srbskega vojaškega poveljstva v Ljubljani, str. 205.

⁹⁸ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 495.

⁹⁹ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 546.

češko legijo, broječo približno 3500 mož in jo plača enako kakor domače vojaštvo.¹⁰⁰ Ta sklep tudi primerno dopolnjuje podoba o samostojnem odločanju Narodne vlade v vojaških zadevah.¹⁰¹

Razen v zunanjih in vojaških zadevah je v Sloveniji izvajala Narodna vlada državno oblast še na ostalih področjih glede katerih je imelo svoje pristojnosti tudi Narodno Vijeće. Potem ko sta bili objavljeni v Uradnem listu Narodne vlade naredbi Narodnega Vijeća o pomilostitvi, je obstajala pravna osnova, da je Narodna vlada pomilostila osebe, ki so jih obsodili avstrijski pravosodni organi. Pomilostitev je bila izvršena v Sloveniji po pristojnih organih državne oblasti — poverjeništvih Narodne vlade za pravosodstvo in narodno obrambo. Razglasitev prve Naredbe Narodnega Vijeća o pomilostitvi je namreč bila dopolnjena tako, da je uradno obvestil V. Ravnihar »kot poverjenik za pravosodstvo Narodne vlade SHS v Ljubljani... o tej pomilostitvi vsa sodišča in državna pravdnništva« in hkrati ukazal, da mu poročajo o izvršenih pomilostitvah.¹⁰² Podobno je dopolnil poverjenik za narodno obrambo L. Pogačnik razglasitev druge naredbe Narodnega Vijeća o pomilostitvi. Ukazal je vojaškemu sodišču v Ljubljani, naj — v skladu z naredbo Narodnega Vijeća — »takoj izda potrebne odredbe, da se vojaške in civilne osebe, ki so... v kazenskem in preiskovalnem zaporu, takoj izpuste na svobodo«.¹⁰³

Še izraziteje se je pokazalo, da je zajeto v delovanje Narodne vlade tudi izvrševanje državne oblasti iz vseh pristojnosti Narodnega Vijeća, ko so bili v Sloveniji razveljavljeni nekateri najvišji pravni akti, ki so jih izdali organi avstrijske državne uprave ter akti z največjo pravno močjo, katere so sprejeli organi avstrijske zakonodajne oblasti. Narodna vlada je namreč sama in brez posebnega sporazuma z Narodnim Vijećem razveljavila vrsto predpisov in naredb različnih organov oblasti ter posameznih ministrstev iz avstrijskega državnega zakonika,¹⁰⁴ razveljavila pa je tudi avstrijski državni zakon o društvenem pravu in avstrijski državni zakon o shodnem pravu.¹⁰⁵ S tem je razširila svojo

¹⁰⁰ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 493.

¹⁰¹ V tej zvezi opozarjam še na sklep, ki ga je sprejela Narodna vlada na seji 7. novembra 1918, da se izda češkemu in srbskemu vojaštvu »strogo povelje«, da je podrejeno »izključno Nar. vl.«, ne pa kakemu drugemu organu na slovenskem ozemlju, konkretno Narodnemu svetu. — Glej Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS u Ljubljani, Gradja II, str. 510.

¹⁰² UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918, letnik I., 17., »Naredba poverjeništvu za pravosodstvo«.

¹⁰³ UL NV SHS, št. 9, 18. 11. 1918, letnik I., 91., »Naredba poverjeništvu za narodno obrambo«.

¹⁰⁴ Glej UL NV SHS, št. 2, 6. 11. 1918, letnik I., 14., »Naredba poverjeništvu za prehrano«, 19., »Naredba poverjeništvu za finance«, št. 5, 12. 11. 1918, letnik I., 69., »Naredba poverjeništvu za trgovino in industrijo, sporazumno s poverjeništvom za prehrano«, št. 6, 14. 11. 1918, letnik I., 72., »Naredba poverjeništvu za kmetijstvo«, 73., »Naredba poverjeništvu za kmetijstvo«, 74., »Naredba poverjeništvu za kmetijstvo«, št. 7, 15. 11. 1918, letnik I., »Naredba poverjeništvu za pravosodstvo«, št. 13, 26. 11. 1918, letnik I., 125., »Naredba poverjeništvu za notranje zadeve in finance, dogovorno s poverjeništvom za socialno skrbstvo«, 127., »Naredba poverjeništvu za kmetijstvo«, 131., »Naredba poverjeništvu za trgovino in industrijo in za kmetijstvo« in št. 14, 28. 11. 1918, letnik I., 145., »Naredba poverjeništvu za prehrano«.

¹⁰⁵ UL NV SHS, št. 14, 28. 11. 1918, letnik I., 134., »Naredba poverjeništvu za notranje zadeve«, 135., »Naredba poverjeništvu za notranje zadeve«. Narodna vlada je

državno oblast še na eno izmed področij, glede katerih je imelo svoje pristojnosti tudi Narodno Vijeće. Državno oblast je izvajala tudi na zadnjem med temi področji, tj. pri imenovanju stopenj višjih uradnikov. Po sklepu, ki ga je sprejela že na svoji seji 1. novembra 1918, je namreč imenoval »uradništvo do vsehvi IX. činovnega razreda... pov. v svojem delokrogu, pričeniš z VIII. činovnim razredom pa Narodna vlada SHS v Ljubljani«. ¹⁰⁶

V Sloveniji je torej imela Narodna vlada popolno državno oblast, saj jo je izvajala prav na vseh področjih družbenega in političnega življenja. To je pomenilo, da je bila uveljavljena v razmerju med Slovenijo in Državo SHS tudi takšna oblika sestavljene države, v kateri dejansko ni vršil centralni organ (tj. Narodno Vijeće) državne, torej suverene oblasti. Tako ni obstajala Država SHS le kot federativna sestavljena država, marveč tudi kot konfederativna sestavljena država, saj Narodno Vijeće ni bilo vedno v pravem pomenu nosilec vrhovne oblasti. Prevezemalo je značaj konfederativne skupščine kot edinega skupnega organa Države SHS. ¹⁰⁷ V tem smislu je že bila omejena vrhovna oblast Narodnega Vijeća, ko je sporazumno z njim izdala Narodna vlada 21. novembra 1918 Naredbo o prehodni upravi, le na vprašanja, ki so bila v zvezi s temeljnimi načeli zedinjenja Slovencev, Hrvatov in Srbov v narodno, svobodno, neodvisno, na demokratskih načelih urejeno Državo SHS in na vprašanja, ki jih zastopniki, odposlani v Narodno Vijeće, priznajo za skupna. Na ta način je bila tudi potrjena že nastala praksa, da v Sloveniji samostojno izvršujejo odločitve Narodnega Vijeća (kot konfederativne skupščine) organi slovenske Narodne vlade, ter da so te odločitve obvezne za Slovenijo potem, ko jih sprejmejo in razglasijo ti organi. Zato lahko rečemo, da se je z objavo Naredbe o prehodni upravi tesno približala Država SHS konfederativni obliki državne ureditve, kajti Naredbo lahko razumemo celo kot sporazum o konfederaciji. Naredba je imela po pomenu značaj mednarodnega sporazuma in je utemeljila Državo SHS kot tako politično zvezo, ki ustreza državnopravnemu pojmu realne unije, tj. konfederacije. V realni uniji namreč zadrži vsaka država-članica popolno

razveljavila tudi par. 23 avstrijskega državnega tiskovnega zakona (glej prav tam, 136., »Naredba poverjeništa za notranje zadeve o prosti kolportaži«). Kot smo že omenili, je razveljavila tudi določila iz avstroogrškega vojaškega zakonika, ki so se nanašala na pristojnosti vojaškega poveljnika (glej UL NV SHS, št. 15, 30. 11. 1918, letnik I., 157., »Naredba poverjeništa za narodno brambo«).

¹⁰⁶ Zapisnik sa sednice Narodne vlade SHS v Ljubljani, Gradja II, 443. Prim. tudi Bogataj, str. 382.

¹⁰⁷ Prim. PE, str. 559 (KONFEDERACIJA).

¹⁰⁸ Prim. prav tam, str. 1199 (REALNA/STVARNA/UNIJA).

¹⁰⁹ UL NV SHS, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., 111., »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani«. V tej zvezi opozarjam, da je določala Naredba o prehodni upravi tudi to, da zoper sodbe in druge ukrepe višjih deželnih sodišč ter deželnih in okrožnih sodišč, »ki jih ta izdajajo kot sodišča druge stopnje, odslej ni daljnega pravnega sredstva«. Naredba je določala še, da sodijo višja deželna sodišča dokončno tudi v vseh tistih pravnih zadevah, v katerih je bilo »po dosedanjih določilih pristojno avstrijsko vrhovno in kasacijsko sodišče«. Tako je odločalo višje deželno sodišče v Ljubljani »o medčasno že vloženih, pa še ne rešenih pravnih sredstvih na avstrijsko vrhovno in kasacijsko sodišče«. Poleg tega je npr. tudi določala Naredba, da »zoper odločbe finančnega ravnateljstva v Trstu in finančnega deželnega ravnateljstva v Ljubljani ter zoper sodbe dohodarstvenega višjega sodišča v Ljubljani v upravnopravnih in kazenskih zadevah ni pritožbe«. — Glej prav tam.

in neodvisno državno organizacijo, enako kot v celoti zadrži po mednarodnem sporazumu o konfederaciji svojo suverenost vsaka članica konfederacije.¹⁰⁸ Tako je po Naredbi o prehodni upravi tudi Slovenija obdržala svojo suverenost (tj. Narodno vlado in vse njene upravne oddelke) oziroma jo je celo dogradila. Narodna vlada je sama in edina upravljala slovensko ozemlje in je bila na njem »za vsa oblastva, vse urade in javne organe, kar jih je v tem ozemlju, najvišja upravna oblast in službena instanca«. Zato po Naredbi o prehodni upravi tudi ni bilo »odloka ali naredbe Narodne vlade SHS v Ljubljani, oziroma njenih oddelkov ali kakršnegakoli drugega oblastva, zoper katerega, oziroma zoper katero bi bila dopustna pritožba ali kako drugo pravno sredstvo na instnce izven države SHS«. ¹⁰⁹ Narodna vlada je torej odločala dokončno in brez pravice pritožbe, kajti »zoper razsodbe Narodne vlade ni bilo več pritožbe na nobeno višjo instanco, ker take instance tudi ni bilo«. ¹¹⁰ To lepo ponazarja državnopravno zasebnost Slovenije v Državi SHS in utemeljuje trditev, da je Narodna vlada »delala neodvisno, ter niso bile med državo S. H. S. in Slovenijo skupne niti one stvari, ki so bile npr. med Avstrijo in Ogrsko«. Narodna vlada je imela — kot smo videli — »celo svoj vojaški resort in je po predsedstvu Narodne vlade vsaj deloma izvrševala tudi zunanjepolitične posle«. ¹¹¹

Slovenska državnost in samostojnost Narodne vlade sta bili torej izraženi v Državi SHS s prepletanjem federativnih in konfederativnih prvin državne ureditve. Iz prepletanja teh prvin se je glede na dejansko stanje oblikovala tudi slovenska nacionalna država, kajti samostojnost Slovenije in neodvisnost Narodne vlade sta bili v Državi SHS taki, kakršni sicer poznamo pri ločenem državnem obstoju. Zato tudi je govorila Narodna vlada o Sloveniji kot o »državi SHS slovenskega območja«. ¹¹² V Državi SHS je tako postal slovenski narod suveren in je dosegel državno samostojnost — na vsem ozemlju, ki ga je upravljala Narodna vlada. To ozemlje je obsegalo »Kranjsko, Goriško, slovenski del Istre, mesto Trst z okolico« ter »Štajersko in Koroško, kolikor sta te deželi del države SHS«, ¹¹³ in je bilo po Narodni vladi združeno v politično in upravno

¹¹⁰ Bogataj, str. 381. L. Bogataj na tem mestu tudi pravi, da je s tem imela Narodna vlada kot najvišja upravna oblast v Sloveniji — ministrsko kompetenco. Opozarja, da je bila utemeljena ta pristojnost Narodne vlade z Naredbo poverjenišтва za notranje zadeve z dne 12. novembra 1918. Ta naredba je določala, da je treba vložiti pritožbo, »ako gre... zoper odločbo kakega ministrstva... pri Narodni vladi SHS v Ljubljani.« — UL NV SHS, št. 5, 12. 11. 1918, letnik I., 53., »Naredba poverjenišтва za notranje zadeve«. O tem glej tudi Dragotin Trstenjak, Uprava v Sloveniji, Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije, Ljubljana 1939, str. 110.

¹¹¹ Bogataj, str. 378. Glej tudi str. 382.

¹¹² UL NV SHS, št. 15, 30. 11. 1918, letnik I., 148., »Naredba celokupne vlade SHS v Ljubljani o izplačilu službenih prejemkov slovenskih ter tujerodnih uslužbencev v SHS za mesec december 1918«.

¹¹³ UL NV SHS, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., 111., »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani«.

¹¹⁴ Podrobneje glej o nastanku političnopravno zedinjene Slovenije v Državi SHS Janko Brejc, Od prevrata do ustave, Slovenci v desetletju 1918—1928, Ljubljana 1928, str. 164—165. Prim. tudi Silvo Kranjec, Slovenci v Jugoslaviji, Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije, Ljubljana 1939, str. 60. O združitvi in prevzemu vseh poslov prejšnjih c. k. deželnih odborov (in tudi namestništév) ter avtonomne uprave za bivšo Koroško, Štajersko, Primorsko in Kranjsko po Narodni vladi, ki je s tem zedinila takratno Slovenijo v politično in upravno

celoto.¹¹⁴ S tem pa je »Slovenija kot taka postala državnopravna enota«,¹¹⁵ kar je pomenilo, da je oblikovanje slovenske nacionalne države v času obstoja Države SHS, predstavljalo tudi prvo stvarno obliko uresničenja programa Zedinjene Slovenije.

Summary

THE FORMATION OF THE SLOVENE NATIONAL STATE IN 1918

An analysis of the social and political content of the Slovene nation's self-determination effectuated with its secession from the Austro-Hungarian monarchy on October 29, 1918, reveals that it was carried out in the presence of all the fundamental factors determining the right of a nation to decide its own fate. For the Slovenes such nature of national liberation and political independence in 1918 also meant the experience of an independent state, the recognition of the right to their own national state. The political frame within which this right was attained was the State of Slovenes, Croats and Serbs, an independent state of the Yugoslav nations which, until 1918, lived under Austro-Hungarian rule. It existed from the breakup of Austria-Hungary on October 29, 1918 until its union with the Kingdom of Serbs and Croats on December 1, 1918. It embraced the entire Yugoslav territory of the former monarchy, with the exception of Prekmurje, Medjimurje, Baranja, Bačka and Banat.

In the State of Slovenes, Croats and Serbs (State of SHS) the formation of the Slovene national state was conditioned by the relation between the »Narodna vlada«, the Slovene National Government in Ljubljana, and the »Narodno Vijeće«, the National Council in Zagreb, and the ensuing relation between Slovenia and the State of SHS. The relation between the National Government and the National Council determined the extent of state authority granted its holders in Slovenian and in the whole of the State of SHS. Foreign policy and military affairs were within the competence of the National Council, the holder of supreme authority in the State of SHS. It was also responsible for the granting of amnesties, annulment of laws and appointment of senior officials. In all the remaining spheres of the legislative and executive power (with the exception of foreign affairs), Slovenia, through its National Government, had all the supreme organs of state authority. The state character of Slovenia, which first manifested itself through the federative link of Slovenia with the State of SHS, was thus grounded. The division of authority between the National Council and the National Government was at first kept in its original form. The National Council paid regard to the state character of Slovenia and thus the independence of the National Government, just as the National Government respected the competence of the National Council as the central organ of state authority. However, it gradually expanded its authority also to the spheres which were within the competence of the National Council. In Slovenia the National Government thus assumed total state authority, dealing with matters within its competence as well as with matters within the competence of the National Council. It decided upon international relations, influencing them through its existence, it dealt with military affairs, its supreme organs of power granted amnesties, invalidated some of the supreme legal acts passed by the Austrian government organs as well as acts with supreme juridical power passed by the Austrian legislative bodies, it appointed senior officials. The National Government

enoto, pa glej UL NV SHS, št. 4, 9. 11. 1918, letnik I., 44., »Naredba Narodne vlade SHS v Ljubljani« (tudi Zapisnik sa sednice Narodne vlade u Ljubljani, Gradja II, str. 478) in UL NV SHS, št. 11, 21. 11. 1918, letnik I., 111., »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani«.

¹¹⁵ Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev. Od naselitve do zloma stare Jugoslavije, Ljubljana 1961, str. 469.

in Slovenia was thus the absolute and supreme state authority for which reason the connection of Slovenia with the State of SHS took on the form of a confederacy. The Slovene national state was formed on this basis. In a confederacy each state is granted sovereign independence and Slovenia, too, obtained it through the independence of the National Government. In the State of SHS the Slovenes enjoyed freedom and independence on the whole territory under the administration of the National Government. With the exception of Prekmurje, it included all the historical Slovene regions and was united through the National Government into a political and administrative whole. Slovenia thus acquired state rights which meant that the formation of the Slovene national state at the time of the existence of the State of SHS represented the first actual realization of the United Slovenia programme.